

Zichtbaar maar onzichtbaar

Een kwalitatief onderzoek naar de uitdagingen en behoeften van ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika, gezien door de ogen van ouders, leerkrachten en vrijwilligers.

Floortje van den Broek

2807457

Masterthesis Sociologie

f.y.w.vandenbroek@student.vu.nl

Thesisbegeleider: S. Metaal

Tweede lezer: T. Korstenbroek

Aantal woorden: 15.022

Inhoudsopgave

Executive Summary	4
Hoofdstuk 1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding.....	6
<i>Probleemstelling.....</i>	<i>6</i>
1.2 Doel en vraagstelling	7
1.3 Maatschappelijke relevantie	8
<i>Giving Back Projects.....</i>	<i>8</i>
1.4 Wetenschappelijke relevantie	9
Hoofdstuk 2. Theoretisch kader	10
2.1 Huidige situatie van ongedocumenteerde kinderen in Nederland	10
2.2 Ongedocumenteerd als sociaal-politieke constructie.....	11
2.3 Ruimte voor agency	12
2.4 Situatie van ongedocumenteerde kinderen in relatie tot ontwikkelingsvoorwaarden.....	13
<i>Inkomen.....</i>	<i>13</i>
<i>Wonen</i>	<i>14</i>
<i>Gezondheid.....</i>	<i>14</i>
<i>Onderwijs</i>	<i>14</i>
<i>Sociale netwerk</i>	<i>14</i>
<i>Welzijn van ongedocumenteerde kinderen</i>	<i>15</i>
2.5 Structurele ongelijkheid.....	15
<i>Economisch kapitaal</i>	<i>15</i>
<i>Cultureel kapitaal</i>	<i>16</i>
<i>Sociaal kapitaal.....</i>	<i>16</i>
<i>Kansenongelijkheid in het onderwijs en ontwikkeling</i>	<i>16</i>
<i>Structurele uitsluiting in stedelijke context</i>	<i>17</i>
2.6 Internationale kinderrechten als normatief kader	18
2.7 Samenvatting	18
Hoofdstuk 3. Methode	20
3.1 Epistemologische en ontologische positionering	20
3.2 Onderzoeksgroep	21
3.3 Dataverzameling	21
<i>Semigestructureerde interviews</i>	<i>21</i>
<i>Participerende observaties.....</i>	<i>22</i>

3.4 Data-analyse	24
3.5 <i>Lugar de Fala</i>	25
3.6 Reflexiviteit.....	26
Hoofdstuk 4. Resultaten	28
4.1 Het label van ‘ongedocumenteerd-zijn’	29
4.2 Het ontbreken van fundamentele ontwikkelingsvoorwaarden voor een kind	30
4.3 Structurele ongelijkheid.....	32
4.4 Ongelijke kansen in het onderwijs.....	33
4.5 <i>Giving Back Projects</i> als community	35
4.6 Toekomstperspectief en het recht op ontwikkeling	37
4.7 Wat kunnen (onderwijs)instellingen doen?	38
4.8 Samenvatting	40
Hoofdstuk 5. Conclusie en discussie	41
5.1 Beantwoording deelvragen.....	42
<i>Deelvraag 1: Hoe vormen sociale, juridische en economische barrières de ervaringen van betrokkenen?</i>	42
<i>Deelvraag 2: Welke ondersteuningsbehoeften hebben ongedocumenteerde kinderen volgens betrokkenen?</i>	42
<i>Deelvraag 3: Hoe kunnen onderwijsinstellingen, hulpverleningsorganisaties en beleidsmakers beter inspelen op deze behoeften?</i>	43
5.2 Waarderingen en beperkingen	43
5.3 Theoretische implicaties.....	44
5.4 Bijdrage aan wetenschappelijke kennis	44
5.4 Suggesties voor vervolgonderzoek	45
5.5 Implicaties voor beleid en praktijk.....	45
5.6 Aanbevelingen	45
<i>Onderwijsinstellingen</i>	5
<i>Beleidsmakers</i>	5
<i>Hulpverleningsorganisaties</i>	5
Nawoord	47
Referenties	48
Bijlage 1. stakeholderbijlage	51

Executive Summary

Zichtbaar maar onzichtbaar

Een kwalitatief onderzoek naar de ervaringen en behoeften van ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika in Nederland.

In Nederland verblijft een aanzienlijk groep kinderen zonder verblijfsvergunning, die ondanks hun langdurige aanwezigheid, vaak buiten het zicht van formele instituties opgroeien. Dit onderzoek gaat in op hoe ongedocumenteerd-zijn de ontwikkeling en het dagelijks leven van Latijns-Amerikaanse kinderen in Nederland beïnvloedt. Hierin is er specifiek gekeken naar de perspectieven vanuit betrokkenen zoals ouders, leerkrachten en vrijwilligers rondom ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika.

De resultaten uit het onderzoek laten zien dat ongedocumenteerde kinderen structureel worden uitgesloten van voorzieningen die belangrijk zijn voor een gezonde ontwikkeling. Instabiele huisvesting, beperkte toegang tot de gezondheidszorg en sociale isolatie vormen slechts enkele van de uitdagingen waarmee zij te maken hebben. Hoewel het basisonderwijs formeel toegankelijk is, ervaren deze kinderen belemmeringen in de doorstroom naar vervolgonderwijs met name na hun achttiende verjaardag. Het zijn van ongedocumenteerd werkt als een barrière die niet alleen juridische gevolgen kent, maar ook invloed heeft op het dagelijks leven, het emotioneel welzijn en toekomstperspectief van deze kinderen.

Tegelijkertijd blijkt uit het onderzoek dat deze kinderen en hun omgeving over veerkracht beschikken. Ze vinden steun in gemeenschappen en bij initiatieven zoals de weekendschool. De weekendschool van *Giving Back Projects* is een initiatief waarin ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika niet alleen onderwijs en taalontwikkeling ontvangen, maar ook een veilige omgeving waarin zij zich gehoord en gewaardeerd voelen. Deze plekken vangen op wat formele instellingen vaak niet kunnen bieden. Dit initiatief vormt een alternatief netwerk van zorg, onderwijs en erkenning.

Op basis van de bevindingen zijn er belangrijke knelpunten geïdentificeerd. Zoals het ontbreken van fundamentele ontwikkelingsvoorwaarden bij deze doelgroep, de structurele ongelijkheid binnen het onderwijs en de kwetsbare positie van ondersteunende initiatieven die vaak buiten het reguliere beleid opereren. Hieruit zijn een aantal aanbevelingen gevloeid.

Erkenning van het kind

Beleid en praktijk zouden altijd uit moeten gaan van het belang en de rechten van het kind

ongeacht de status van het kind. Hierin moet er speciale aandacht zijn voor de ontwikkelingsbehoeften van het kind.

Onderwijsinstellingen

Investeer in cultuursensitief onderwijs met meer ruimte voor individuele begeleiding en representatie. Creëer veilige plekken binnen scholen waarin kinderen hun ervaringen kunnen delen zonder angst voor uitsluiting.

Beleidsmakers

Ontwikkel inclusief beleid waarin rechten niet afhankelijk zijn van een verblijfstatus. Erken de structurele impact van juridische uitsluiting op het welzijn van kinderen en investeer in maatregelen die stabiliteit, toegang tot zorg en onderwijs garanderen.

Hulpverleningsorganisaties

Zorg voor laagdrempelige psychosociale ondersteuning, ook voor de ouders. Maak taallessen en ouderbetrokkenheidstrajecten toegankelijk voor alle ouders, ongeacht verblijfstatus. Stimuleer initiatieven zoals *Giving Back Projects* met structurele financiering om de continuïteit te waarborgen.

Deze thesis biedt inzicht in de impact van ongedocumenteerd-zijn op kinderen vanuit hun directe sociale omgeving. Het onderzoek onderstreept de noodzaak van meer structurele, menselijke en rechtvaardige benadering, waarin ongedocumenteerde kinderen als volwaardig worden gezien als individuen met dromen, talenten en rechten.

Hoofdstuk 1. Inleiding

‘Wie op Amerikaanse grond geboren wordt, is Amerikaan. Word je in Nederland geboren, dan kun je ongedocumenteerd zijn. Dat is toch schokkend?’ – Fiorito (Haaij, 2023)

Dit is de waarheid voor duizenden kinderen in Nederland die opgroeien zonder verblijfsvergunning, kinderen van ouders in de schaduw economie (Haaij, 2023). Dit geldt ook voor de negentienjarige Phillipa geboren in Nederland. Ze is in Nederland opgegroeid, ging hier naar de basisschool, middelbare school en het middelbaar beroepsonderwijs. Sinds Phillipa achttien is geworden heeft ze geen leerplicht meer en vervallen daarbij ook haar rechten op voorzieningen in Nederland. De enige optie voor Phillipa is zwart werken met een groot risico voor uitbuiting (Reijman, 2021).

1.1 Aanleiding

Ongedocumenteerden zijn mensen die niet in het bezit zijn van een geldige verblijfsvergunning. Hiervoor zijn verschillende redenen, bijvoorbeeld: uitgeprocedeerde asielzoekers, slachtoffers van mensenhandel en staatloze mensen die niet terug kunnen of willen keren naar land van herkomst (Ubels et al., 2023). Er verblijven volgens de meest recente schatting van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum tussen de 23.000 en 58.000 ongedocumenteerde in Nederland (Van der Heijden et al., 2020). Ongedocumenteerde in Nederland hebben beperkt toegang tot basisgezondheidszorg en onderdak (Ubels et al., 2023). Sinds 2014 hebben zij recht op beperkte voorzieningen vanuit de overheid. Het gaat hier enkel over de basale levensbehoeftes zoals: ‘bed, bad en brood.’ Toegang tot sociale voorzieningen of werk is er voor deze groep niet (Schoonhoven, 2019). Over het algemeen kan worden gesteld dat de ongedocumenteerden extra kwetsbaar zijn voor geweld, misbruik en mensenhandel (Ombudsman Metropool Amsterdam, 2021).

Probleemstelling

In Nederland is er ook een groep kinderen zonder geldige verblijfsvergunning. Er wordt onderscheid gemaakt tussen ongedocumenteerden zonder asiel verleden en ongedocumenteerden met een asiel verleden (Ombudsman Metropool Amsterdam, 2021). Over de groep kinderen zonder asielverleden is weinig bekend bij de overheid, de media of instellingen voor welzijn, gezondheid en onderwijs (Kromhout et al., 2014).

Volgens het Internationaal Kinderrechten Verdrag, dat door Nederland in 1995 is

getekend, hebben alle kinderen (ongeacht hun verblijfstatus) recht op bescherming tegen discriminatie, toegang tot gezondheidszorg en een veilige leefomgeving. Artikel twee van het verdrag stelt expliciet dat de rechten van het kind zonder enige vorm van discriminatie moeten worden gewaarborgd. Artikelen zoals 24 en 28 onderstrepen het recht op gezondheidszorg en onderwijs. Dit betekent dat staten, verplicht zijn om deze fundamentele rechten actief te waarborgen (Unicef, z.d.). Naar aanleiding van een onderzoek van Kromhout et al. (2014) blijkt dat in de praktijk deze rechten niet altijd worden nageleefd. Dit leidt tot structurele uitsluiting en kwetsbaarheid van ongedocumenteerde kinderen in Nederland (Kromhout et al., 2014). Zo ook bij de in Nederland geboren Philippa, zoals vermeld aan het begin van dit hoofdstuk. Nu ze de achttien is gepasseerd, maakt ze zich zorgen om haar toekomst. Ze geeft aan niet meer naar school te kunnen en niet te kunnen werken. Ze stelt dat ze nu helemaal niets met haar leven kan doen (Reijman, 2021).

In dit onderzoek ligt de focus specifiek op de directe sociale omgeving van Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen in Nederland, onder de 18 jaar zonder asielverleden. Onder betrokkenen wordt verstaan ouders, leerkrachten en vrijwilligers die nauw contact hebben met deze kinderen en zodoende inzicht kunnen geven in hun ervaringen, behoeften en belemmeringen waarmee zij geconfronteerd worden.

1.2 Doel en vraagstelling

Ongedocumenteerde kinderen zijn uitgesloten van reguliere hulpverlening, dit maakt de positie van ongedocumenteerden in de maatschappij kwetsbaar. (Stichting Rondom de Klas, 2021). Om de situatie van ongedocumenteerde kinderen volledig in beeld te brengen zal de focus liggen op de omgeving van deze kinderen. De ervaringen van betrokkenen zoals: ouders, leerkrachten en vrijwilligers worden aan het licht gebracht. Dit zal uiteindelijk tot nieuwe waardevolle inzichten leiden die mogelijk aansluiten op de behoeften van Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen. Hieruit is de volgende onderzoeksvraag voortgevloeid:

‘Hoe ervaren betrokkenen (zoals ouders, leerkrachten en vrijwilligers) de uitdagingen en behoeften van ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika in Nederland?’

Om de onderzoeksvraag te onderbouwen, zijn er verschillende deelvragen opgesteld:

1. *‘Hoe vormen sociale, juridische en economische barrières de ervaringen van betrokkenen (zoals ouders, leerkrachten en vrijwilligers) bij ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika in Nederland?’*

2. *‘Welke ondersteuningsbehoeften hebben ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika volgens betrokkenen (zoals ouders, leerkrachten en vrijwilligers)’?*
3. *‘Hoe kunnen onderwijsinstellingen, hulpverleningsorganisaties en beleidsmakers beter inspelen op de behoeften van ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika’?*

1.3 Maatschappelijke relevantie

Geen Kind aan de Kant (z.d.) stelt dat de Rechten van het Kind nog dagelijks worden geschonden in strijd met het Kinderrechtenverdrag. De ontwikkeling van het kind komt onder druk te staan doordat zij jarenlang leven in permanente angst voor uitzetting naar een land dat zij niet of nauwelijks kennen. Geen kind aan de Kant (z.d.) verwijst naar talloze onderzoeken en publicaties van wetenschappers en experts die hun standpunt onderbouwen. Zij pleiten voor een onvoorwaardelijk kinderpardon voor de in Nederland gewortelde kinderen (Geen kind aan de Kant, z.d.).

In ongedocumenteerde gezinnen is er vaak sprake van slechte gezondheidsomstandigheden, armoede, schulden of vestigingsproblemen. Deze omstandigheden belemmeren ouders om hun kinderen te ondersteunen in hun ontwikkeling (Stichting Rondom de Klas, 2021). Stichting Rondom de Klas bundelt projecten die zich inzetten voor de positie van ongedocumenteerde kinderen. Deze projecten geven schoolse, maatschappelijke en persoonlijke vaardigheden mee aan ongedocumenteerde kinderen zodat zij zich op hun eigen manier kunnen ontplooiën. De projecten van Stichting Rondom de Klas (2021) hebben een positieve invloed op de ontwikkeling van het kind. De titel van dit onderzoek verwijst naar het feit dat ongedocumenteerde kinderen fysiek aanwezig zijn in Nederland maar in maatschappelijk opzicht grotendeels onzichtbaar blijven.

Giving Back Projects

De weekendschool van ‘Giving back Projects’, is een initiatief dat valt onder Stichting Rondom de Klas gevestigd in Amsterdam. Hier wordt leerondersteuning, huiswerkbegeleiding, sportieve en creatieve lessen aangeboden aan ongedocumenteerde kinderen met name uit Latijns-Amerika (Soudagar, 2024a). Oprichter Gianni da Gosta omschrijft de weekendschool als ‘Een plek waar een achterstand wordt omgezet in een voorsprong’ (Soudagar, 2024b). De positieve invloed van Stichting Rondom de Klas op het welzijn van ongedocumenteerde kinderen biedt volgens hen een bijdrage aan de maatschappij

als geheel (Stichting Rondom de Klas, 2021). Deze organisatie heeft laagdrempelig contact met ouders, vrijwilligers en leerkrachten die betrokken zijn bij Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen. Inzichten van dit onderzoek geven mogelijkheden om beter aan te sluiten op de behoeftes van ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika.

1.4 Wetenschappelijke relevantie

In voorgaande onderzoeken wordt er met name ingegaan op de situatie van ongedocumenteerde kinderen in Nederland, waarin de focus ligt op de kinderen zelf. Een voorbeeld hiervan is het onderzoek van Kromhout et al. (2014) naar de leefsituatie van ongedocumenteerde kinderen buiten beeld van de overheid. Dit artikel gaat expliciet in op de omstandigheden van kinderen die zonder verblijfsstatus opgroeien in Nederland. De focus van het onderzoek van Kromhout et al. (2014) ligt nadrukkelijk op de ongedocumenteerde kinderen.

In dit onderzoek verschuift de focus van de kinderen naar de betrokken in de directe omgeving van ongedocumenteerde kinderen, met als doel het verkrijgen van inzichten. Betrokkenen zoals ouders, leerkrachten en vrijwilligers spelen allemaal een rol in het leven van ongedocumenteerde kinderen op verschillende ontwikkelingsgebieden. Tijdens dit onderzoek wordt er ingezoomd op een specifiek doelgroep. Namelijk betrokkenen rondom ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika. Door de ervaringen van betrokken te bundelen, kan er beter worden begrepen welke factoren bijdragen aan de ontwikkeling, het welzijn en de behoeftes van ongedocumenteerde kinderen. Inzichten vanuit dit onderzoek bieden een breder beeld en een bijdrage aan al bestaande onderzoeken.

Hoofdstuk 2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt de maatschappelijke positie van ongedocumenteerde kinderen in Nederland geanalyseerd aan de hand van theoretische perspectieven. In de eerste paragraaf bespreek ik de huidige situatie van ongedocumenteerde kinderen in Nederland. Vervolgens in paragraaf twee het concept van ongedocumenteerd-zijn als sociaal geconstrueerde realiteit, gebaseerd op de theorie van De Genova (2002). Hierin biedt het werk van Willen (2004) een belangrijke kanttekening, zoals besproken in paragraaf drie. Vervolgens richt ik mij op de concrete leefomstandigheden van ongedocumenteerde kinderen in Nederland. Dit wordt beschreven in paragraaf vier, aan de hand van het ontwikkelingsmodel van Kalverboer et al. (2006) en op basis van de onderzoeken van Kromhout et al. (2014) en Ederveen (2023). Hierin worden knelpunten besproken op verschillende leefgebieden zoals wonen, werken en onderwijs. Paragraaf vijf verbindt deze bevindingen met de theorie van Bourdieu (1986), waarin ongelijkheid wordt verklaard vanuit ongelijke verdeling van sociaal, cultureel en economisch kapitaal. Ik beschrijf structurele kansenongelijkheid, waarbij Koot et al. (2022) en Timmermans et al. (2018) laten zien hoe migratieachtergrond, armoede en sociale uitsluiting samenhangen met achtergestelde (onderwijs)kansen voor deze doelgroep. Vervolgens ligt ik uitsluiting in stedelijke context toe aan de hand van het werk van Nyers (2010) en McNevin (2011). Tot slot bespreek ik het kinderverdrag als normatief kader in paragraaf zes. Door deze verschillende perspectieven met elkaar in verband te brengen, biedt dit hoofdstuk inzicht in de gelaagde en structurele aard van de positie van ongedocumenteerde kinderen in Nederland.

2.1 Huidige situatie van ongedocumenteerde kinderen in Nederland

Zoals eerder vermeld wordt door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum het aantal ongedocumenteerden in Nederland geschat tussen de 23.000 en 58.000 personen in het jaar 2017-2018. De grootste groepen ongedocumenteerden bevinden zich in vier grote steden: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht (Van der Heijden et al., 2020). Volgens een schatting van de Gemeente Amsterdam (z.d.) ligt het aantal tussen de 10.000 en 30.000 ongedocumenteerden die verblijven in Amsterdam. Ongedocumenteerden zoeken niet snel contact met de overheid, daarnaast wordt de verblijfstatus niet geregistreerd waardoor het exacte aantal niet bekend is (Gemeente Amsterdam, z.d.). Op grond van de in 1998 ingevoerde Koppelingswet in Nederland, zijn ongedocumenteerden uitgesloten van alle toegang tot uitkeringen, toeslagen zoals kindgebondenbudget, huur- en zorg-toeslag en andere (sociale)

voorzieningen in Nederland (Minderhoud, 2022). Daarnaast zijn ongedocumenteerden ook uitgesloten van werk, omdat hiervoor een tewerkstellingsvergunning vereist is. Voor het verkrijgen van een tewerkstellingsvergunning is een verblijfsvergunning noodzakelijk (Defence for Children, z.d-b). Ongedocumenteerden hebben alleen nog aanspraak op onderwijs tot de leeftijd van 18 jaar, verlening van medische noodzakelijke zorg en rechtsbijstand (Minderhoud, 2022). Defence for Children (z.d-a) geeft aan dat de toegankelijkheid van het basis-en voorgezet onderwijs relatief weinig problemen voor ongedocumenteerden kinderen met zich meebrengt. Wanneer ongedocumenteerde kinderen een vervolgstudie willen doen, stage willen lopen of na hun achttiende door willen studeren ontstaan er vaak problemen. Zoals beschreven in de inleiding, is het studeren voor de negentienjarige Phillipa een probleem. De kinderombudsman (2021) stelt in een rapport naar de leefwereld van ongedocumenteerde kinderen, dat het koppelingsbeginsel leidt tot schrijnende situatie van armoede, waarin de positie van kinderen in het geding komt (Minderhoud, 2022).

2.2 Ongedocumenteerd als sociaal-politieke constructie

Het concept van ongedocumenteerd-zijn wordt binnen de literatuur van De Genova (2002) niet opgevat als neutrale of vanzelfsprekende juridische status. In *Migrant 'Illegality' and Deportability in Everyday life* stelt De Genova (2002) dat het ongedocumenteerd-zijn geen natuurlijke toestand is, maar het resultaat van bewuste politieke en juridische processen die door de staat worden gecreëerd en in stand worden gehouden. Het juridische systeem bepaalt wie als 'legaal' wordt beschouwd en wie niet. Dit proces van 'illegality' wordt door de staat gedefinieerd en doelbewust ingezet. De wetgeving produceert deze status niet alleen, maar houdt deze ook actief in stand. Deze juridische status wordt bevestigd en gereproduceerd via media, beleidsvorming en publieke opinie. Hierdoor worden ongedocumenteerden sociaal gestigmatiseerd. Ze worden gezien als 'niet-legitieme' leden van de samenleving (Genova, 2002). Een voorbeeld hiervan is het onderzoek van Schoonen (2024) naar *framing* van migratie in de Nederlandse pers. Hierin wordt aangetoond dat migranten, waaronder ongedocumenteerden, regelmatig negatief worden afgeschilderd als 'een probleem of 'lastige groep' in de media. Deze groep wordt gezien als een bedreiging voor de samenleving (Schoonen, 2024).

De status van 'ongedocumenteerd-zijn' fungeert als een vorm van deporteerbaarheid. Ongedocumenteerde mensen worden niet per se direct uitgezet, maar leven onder permanente dreiging van uitzetting. Deze voortdurende dreiging en mogelijkheid tot uitzetting vormt

volgens De Genova (2002) een machtsinstrument waarmee de staat ongedocumenteerde reguleert. Zij passen hun gedrag aan om uitzetting te vermijden, wat hen in een permanente staat van onzekerheid plaatst en hun maatschappelijke kwetsbaarheid vergroot. De status van ongedocumenteerden mensen reduceert hen volgens De Genova (2002) in een categorie van gehoorzaamheid, afhankelijkheid en sociale onderdrukking. Dit omdat dagelijkse handelingen zoals naar school gaan of hun kinderen opvoeden valt onder een narratief van 'illegaal'. Het idee dat dagelijkse bezigheden worden gezien als 'illegaal' en ongedocumenteerden zich hierop moeten aanpassen, leidt dit tot structurele onzekerheid en veroorzaakt uitsluiting. Daarmee wordt de status van ongedocumenteerd-zijn ingezet door de staat als instrument van reguleren en marginalisering. Ongedocumenteerden worden zowel juridisch als sociaal op afstand gehouden van de samenleving, ondanks hun feitelijke aanwezigheid (De Genova, 2002). Dit heeft invloed op uiteenlopende domeinen van het dagelijkse leven zoals toegang tot werk, huisvesting, gezondheidszorg. Daarnaast leiden ook sociale relaties en psychisch welzijn hieronder. Ongedocumenteerden worden in het publieke discours zichtbaar gemaakt als 'probleem' terwijl de mechanismen die hun status veroorzaken, zoals beleid en wetgeving, grotendeels buiten beeld blijven (De Genova, 2002).

2.3 Ruimte voor agency

Hoewel De Genova (2002) betoogt dat het ongedocumenteerd-zijn een door de staat creëerde juridische en sociale constructie is, en de vorm van 'deporteerbaarheid' leidt tot kwetsbaarheid, plaats Willen (2007) hier een belangrijke kanttekening bij. In haar artikel *Toward a Critical Phenomenology of 'Illegality'* benadrukt Willen (2007) dat structurele onderdrukking, zoals ervaren door ongedocumenteerde, een risico met zich meebrengt. Namelijk dat zij als passief en uniform worden voorgesteld. Zij stelt dat het belangrijk is om niet alleen te kijken naar hoe ongedocumenteerden gereguleerd en gemarginaliseerd worden, maar ook naar hoe zij actief betekenis geven aan hun situatie (Willen, 2007). Hiermee wordt door Willen (2007) benadrukt dat ongedocumenteerden geen passieve slachtoffers zijn van onderdrukking. Integendeel, zij ontwikkelen strategieën om hun leven te organiseren en vorm te geven binnen de beperkingen die zij opgelegd krijgen. Dit wordt aangeduid als *agency*: het vermogen van mensen om te handelen, keuzes te maken en te navigeren zelfs binnen onderdrukkende structuren. Volgens Willen (2007) is 'illegality' niet alleen een juridische status die top-down wordt opgelegd, maar een geleefde realiteit. Ongedocumenteerden zijn geen slachtoffers van structurele uitsluiting maar morele en sociale actoren die strategieën ontwikkelen om hun leven vorm te geven ondanks juridische barrières.

Deze benadering biedt een belangrijk tegenwicht aan De Genova's focus op uitsluiting en regulering. Waar De Genova (2002) de nadruk legt op het mechanisme van macht en onderdrukking door de staat, wijst Willen (2007) op de veerkracht, creativiteit en het normatieve bewustzijn van ongedocumenteerden. Hierin brengt zij een nuance in het discours over 'illegaliteit.' Ongedocumenteerd-zijn is niet alleen een opgelegde sociaal-politieke constructie wat leidt tot uitsluiting, maar ook een dynamische ervaring waarin subjectiviteit en morele rechtvaardigheid een centrale rol spelen. Ongedocumenteerde kinderen en hun gezinnen zijn actieve deelnemers aan hun eigen leven (Willen, 2007).

2.4 Situatie van ongedocumenteerde kinderen in relatie tot ontwikkelingsvoorwaarden

Het model 'Belang van het kind en voorwaarden voor ontwikkeling' van Kalverboer et al. (2006) vormt in dit onderzoek een theoretisch raamwerk om te beoordelen in hoeverre ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika in Nederland kunnen opgroeien onder omstandigheden die bevorderlijk zijn voor hun ontwikkeling. In het model worden ontwikkelingsvoorwaarden weergegeven die binnen en buiten een gezin aanwezig dienen te zijn voor een gunstige ontwikkeling van het kind. Onder andere is het fysieke welzijn van het kind en een ondersteunde opvoedingsstructuur waarin continuïteit en verzorging wordt geboden belangrijk. Ook wordt er in het model ingegaan op de huidige situatie van het kind, waarin educatie en sociale contacten van belang zijn. Tot slot wordt er gekeken naar het toekomstperspectief en de stabiliteit in levensomstandigheden van het kind (Kalverboer et al., 2006).

Ongedocumenteerde kinderen schieten te kort op verschillende aspecten van het model ontwikkelt door Kalverboer et al. (2006). Uit het onderzoek van Kromhout et al. (2014) blijkt dat ongedocumenteerde kinderen moeilijkheden ervaren op verschillende leefgebieden. Er wordt niet voldaan aan de ontwikkelingsvoorwaarden die essentieel zijn voor een kind (Ederveen, 2023). Hieronder worden aan de hand van verschillende thema's, de situatie van ongedocumenteerde kinderen beschreven.

Inkomen

Ongedocumenteerde ouders zijn afhankelijk van onofficieel werk of giften. Het inkomen is vaak niet stabiel en laag (Ederveen, 2023). De financiële afhankelijkheid van ouders maakt het gezin kwetsbaar. Vaak is er geen geld voor bijvoorbeeld internetverbinding, sportclubs of schoolbenodigdheden (Kromhout et al., 2014).

Wonen

Gezinnen zonder documenten verblijven veelal bij kennissen of huren een woning onder. De woonruimte is vaak niet comfortabel en te klein voor het gezin. Gezinnen verhuizen regelmatig (Ederveen, 2023). Reden voor verhuizen, zijn onder andere: tijdelijke woonruimte, te hoge huur, problemen binnen het gezin of het gezin is op de vlucht voor de politie (Kromhout et al., 2014).

Gezondheid

In Nederland hebben ongedocumenteerde in theorie toegang tot gezondheidszorg. In de praktijk lukt dit niet altijd vanwege wantrouwen, onwetendheid en de kosten die het met zich meebrengt, waardoor kinderen niet altijd de zorg krijgen die ze nodig hebben (Kromhout et al. 2014). Ongedocumenteerde kinderen leven constant in angst voor uitzetting naar het land van herkomst. Zij vermijden openheid tegen bekende, vanwege het risico op ontdekking. Wanneer ongedocumenteerde kinderen 18 zijn geworden verliezen zij bescherming vanuit het VN-kinderrechtenverdrag. Zij hebben beperkter toegang tot de gezondheidszorg (Ederveen, 2023).

Onderwijs

De toelating van kinderen tot het basis- en voortgezet onderwijs is niet afhankelijk van het dan wel of niet rechtmatig verblijven in Nederland (Schoonhoven, 2019). De school dient als een toegankelijk en een veilige plek waar ze samen leren met gedocumenteerde leeftijdsgenootjes. Echter voelen onderwijsinstellingen zich volgens Ederveen (2023) niet verantwoordelijk om ongedocumenteerde kinderen naast het onderwijs te ondersteunen. Volgens het onderzoek van Kromhout (2014) heeft een deel van de geïnterviewde ongedocumenteerde kinderen direct of indirect te maken gehad met pestgedrag mede door het uiterlijk of intelligentie vermogen van het kind.

Sociale netwerk

De sociale relaties van ongedocumenteerde kinderen wordt vaak beïnvloed door het feit dat zij geen papieren hebben, vriendjes kunnen bijvoorbeeld niet thuis uitgenodigd worden door hun onstabiele woonomgeving. Het leven met geheimen beïnvloedt de sociale ontwikkeling van kinderen (Ederveen, 2023). Sport is een manier om voor alle kinderen om naast school in contact te komen met leeftijdsgenootjes. Vanwege geldgebrek is sporten voor ongedocumenteerde kinderen vaak niet mogelijk. Hierin worden ongedocumenteerde kinderen belemmerd in het opbouwen van sociale contacten (Kromhout et al., 2014). Daarnaast leven ze in angst voor de ontdekking van hun status als ongedocumenteerde. Deze angst en het wantrouwen naar leeftijdgenoten, vrienden en anderen, is structureel van aard en

kan van negatieve invloed zijn op hun vriendschappen vanwege schaamte.

Ongedocumenteerde kinderen willen vaak niet dat leeftijdsgenootjes hen op een minderwaardige manier bejegenen of medelijden met hen hebben. Veel kinderen delen niet met anderen dat zij ongedocumenteerd zijn (Kromhout et al., 2014).

Welzijn van ongedocumenteerde kinderen

Het verschil tussen ongedocumenteerde kinderen en hun leeftijdsgenootjes met een status wordt steeds groter. Het gebrek aan geld en de krappe woonruimte belemmert de educatie en individuele ontplooiing van ongedocumenteerde kinderen (Ederveen, 2023)

Ongedocumenteerde kinderen worden geleidelijk bewust van hun positie in de samenleving als ongedocumenteerde. Ze leven in onzekerheid en buiten het zicht van formele instanties. In sommige gevallen is er sprake van een tekort aan zorg, aandacht en bescherming (Kromhout et al., 2014). Uit onderzoek van Ubels et al. (2023) blijkt dat structurele stressfactoren zoals beperkte toegang tot werk, instabiele huisvesting en obstakels binnen het onderwijs een directe negatieve impact hebben op hun mentaal en fysiek welzijn. Naast deze praktische beperkingen spelen ook sociale factoren mee, waaronder gevoelens van isolement, eenzaamheid en ervaringen met racisme. Deze combinatie van persoonlijke en maatschappelijke stressoren versterkt de uitsluiting en vergroot de psychische belasting van ongedocumenteerden (Ubels., 2023).

In dit onderzoek wordt het model toegepast als analysekader om ervaringen van betrokkenen zoals ouders, leerkrachten en vrijwilligers te toetsen aan deze ontwikkelingsvoorwaarden.

2.5 Structurele ongelijkheid

De hierboven genoemde tekortkomingen die ongedocumenteerde kinderen ervaren kunnen ook geduid worden via het theoretisch kader van Bourdieu (1986). Hij stelt dat sociale ongelijkheid ontstaat door ongelijke toegang tot drie vormen van kapitaal. Deze vormen van kapitaal zijn niet gelijk verdeeld over de samenleving en worden via instituties zoals onderwijssystemen vaak op een structurele manier gereproduceerd. Ongedocumenteerde kinderen bevinden zich volgens deze theoretische benadering, op een structurele achterstand op deze vlakken. Dit kan hun kansen op sociale participatie en toekomstontwikkeling aanzienlijk beperken.

Economisch kapitaal

Economisch kapitaal betreft directe materiële middelen zoals inkomen, bezittingen en toegang tot basisvoorzieningen (Bourdieu, 1986). In het geval van ongedocumenteerde gezinnen is dit

kapitaal vaak uiterst beperkt. Doordat ouders geen toegang hebben tot reguliere arbeidsmarkten en aangewezen zijn op informeel, en onbeschermd werk, is het gezinsinkomen zoals eerder vermeld laag en instabiel (Ederveen, 2023). Dit beperkt de mogelijkheden van kinderen om deel te nemen aan verrijkende activiteiten zoals sport, bijles of culturele uitstapjes, die voor hun leeftijdsgenoten wél bereikbaar zijn.

Cultureel kapitaal

Cultureel kapitaal bestaat uit kennis, opleiding, taalvaardigheid en culturele competenties die binnen het onderwijssysteem en de bredere samenleving worden gewaardeerd (Bourdieu, 1986). Ongedocumenteerde kinderen hebben toegang tot onderwijs. Echter voelen onderwijsinstellingen zich niet verantwoordelijk om deze kinderen naast het onderwijs te ondersteunen (Kromhout et al., 2014).

Sociaal kapitaal

Sociaal kapitaal verwijst volgens Bourdieu (1986) naar het netwerk van sociale relaties dat individuen toegang geeft tot hulp, informatie en kansen. Kinderen zonder verblijfsstatus kunnen vaak geen vriendjes thuis uitnodigen uit angst om ontdekt te worden, of vermijden sociale contacten vanwege schaamte of stigma (Kromhout et al., 2014). Ouders kunnen meestal geen formele oudernetwerken opbouwen op school. Ook deelname aan sportclubs of buurtactiviteiten is vaak uitgesloten vanwege geldgebrek of angst voor controle. Dit alles maakt dat deze kinderen nauwelijks toegang hebben tot ondersteunende netwerken buiten het eigen gezin (Ederveen, 2023).

Ongelijkheid komt voort uit de genoemde (structurele) achterstanden. Dit zorgt ervoor dat ongedocumenteerde kinderen volgens Bourdieu (1986) in een achtergestelde positie terechtkomen, als gevolg van het continu verkeren in een kwetsbare positie (De Genova, 2002).

Kansenongelijkheid in het onderwijs en ontwikkeling

Kansenongelijkheid onder kinderen met een migratieachtergrond is diepgeworteld en uit zich op meerdere vlakken. Dit blijkt uit een artikel van Koot et al. (2022), hierin komt naar voren dat kinderen met een migratieachtergrond vaker gepest of worden afgewezen dan kinderen zonder migratieachtergrond. Deze sociale uitsluiting is vaak gekoppeld aan sociale en economische problemen in het gezin. De psychosociale ontwikkeling van kinderen met een migratieachtergrond kan worden belemmerd door bijvoorbeeld armoede, beperkte steun thuis of door slechte aansluiting tussen thuis- en schoolmilieu (Koot et al., 2022). Deze factoren kunnen leiden tot kansenongelijkheid bij ongedocumenteerde kinderen ten opzichte van

kinderen met een status. Deze bevindingen zijn te duiden vanuit de theorie van Bourdieu (1986), die sociale ongelijkheid verklaard aan de hand van de ongelijke verdeling van drie vormen van kapitaal. Volgens Bourdieu (1986) is het schoolsysteem geen neutrale ruimte, maar een instellingen die de dominante culturele normen van de middenklasse reproduceert. Kinderen waarvan het kapitaal niet overeenkomt met de heersende verwachting op school worden hierdoor structureel benadeeld. Daarnaast ontwikkelen ongedocumenteerde kinderen een habitus die is gevormd door onzekerheid, economische tekortkomingen en uitsluiting.

Deze structurele ongelijkheid komt naar voren in een longitudinale studie van Timmermans et al. (2018), onder groep acht leerlingen. Hierin is onderzoek gedaan naar institutionele bias. Deze studie laat zien dat schooladviezen in Nederland systematisch beïnvloed worden door geslacht, migratieachtergrond en sociaaleconomische status ook wanneer de getoetste prestatie gelijk is (Timmermans et al., 2018). Dit onderzoek toont aan dat in de Nederlandse onderwijspraktijk sprake is van structurele ongelijkheid bij het geven van schooladviezen. Deze bevinding laat zien dat factoren zoals etniciteit en sociale herkomst, de verwachtingen van leraren beïnvloeden (Timmermans et al., 2018).

Structurele uitsluiting in stedelijke context

Nyers (2010) stelt dat de stedelijke context een centrale rol speelt in de leefwereld van ongedocumenteerde gezinnen. Grote steden zoals Amsterdam werken enerzijds als toevluchtsoord voor ongedocumenteerden, door de relatieve anonimiteit en aanwezigheid van informele netwerken en hulporganisaties. Dit verklaard, zoals eerder vermeld, de hoeveelheid ongedocumenteerden die zich in grote steden bevinden. Anderzijds zijn steden ook plaatsen waar structurele uitsluiting wordt gereproduceerd en versterkt (Nyers, 2010). In *No one is illegal Between City and Nation* beschrijft Nyers (2010) dat steden geen neutrale ruimten zijn, maar politiek beladen omgevingen waarin uitsluiting actief wordt vormgegeven. De stad speelt een cruciale rol hoe het zijn van ongedocumenteerd wordt beleefd. De stedelijke ruimte biedt namelijk ook plaats voor vormen van solidariteit en politieke mobilisatie. In steden ontstaan volgens Nyers (2010) alternatieve vormen van burgerschap. Hierbij eisen ongedocumenteerden hun rechten op ondanks hun formele uitsluiting van de staat (Nyers, 2010). McNevin (2011) bouwt hierop voort door te laten zien dat steden plekken zijn waar (ongedocumenteerde) migranten politieke subjectiviteit kunnen ontwikkelen, ook zonder formele status. Door hun formeel uitgesloten positie, maken ongedocumenteerde stedelijk gebruik van netwerken zoals scholen, kerken of actiegroepen (McNevin, 2011).

Deze dubbele dynamiek sluit aan op de visie van Willen (2007), die benadrukt dat

ongedocumenteerden niet enkel passieve ontvangers zijn van onderdrukking, maar ook actoren met eigen handelingsvermogen. In de stedelijke context beschreven door Nyers (2010) ontstaan er strategieën van aanpassingsvermogen en solidariteit waarin ongedocumenteerden zelf vorm geven aan hun positie, ondanks de juridische uitsluiting (McNevin 2011).

2.6 Internationale kinderrechten als normatief kader

Naast de sociaalwetenschappelijke perspectieven op ongedocumenteerd-zijn vormt het *Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)* een belangrijk normatief uitgangspunt voor dit onderzoek. *United Nations Committee on the Rights of the Child* (2005) benadrukt dat de bepalingen uit het kinderrechten verdrag van toepassing is op alle kinderen, ongeacht hun verblijfstatus. Dit houdt in dat ook ongedocumenteerde kinderen recht hebben op bescherming zorg, onderwijs en een veilige leefomgeving (United Nations Committee on the Rights of the Child, 2005). Het comité onderstreept in het bijzonder drie fundamentele uitgangspunten. Namelijk het recht op non-discriminatie, het belang van het kind als eerste overweging en het recht op overleving en ontwikkeling. Deze rechten gelden ook wanneer een kind zich zonder verblijfsvergunning op het grondgebied van een staat zich bevindt. Staten worden opgeroepen kindgerichte oplossingen te waarborgen die het welzijn en de stabiliteit van het kind centraal stellen (United Nations Committee on the Rights of the Child, 2005).

De principes vanuit het kinderrechtenverdrag staan in contrast met de praktijk waarin ongedocumenteerde kinderen leven. Zoals eerder besproken ervaren zij beperkingen op het gebied van wonen, onderwijs, gezondheidszorg en sociale participatie (Kromhout et al., 2014; Ederveen, 2023). Het kinderrechtenkader biedt daarbij een aanvullende lens op het meer sociaalwetenschappelijke perspectief. Waar De Genova (2002) de juridische en politieke constructie van ‘*illegality*’ blootlegt en Bourdieu (1986) de reproductie van sociale ongelijkheid verklaart via kapitaalverhoudingen, benadrukt het kinderrechtenverdrag de universele rechten van het kind als juridische norm. Het zichtbaar maken van deze normatieve spanning tussen de wettelijke plicht van de staat en de feitelijke praktijk, draagt bij aan een meer omvattend begrip van de situatie van ongedocumenteerde kinderen in Nederland.

2.7 Samenvatting

De besproken theoretische kaders in dit hoofdstuk bieden inzicht in de gelaagde en structurele aard van uitsluiting waarmee ongedocumenteerde kinderen worden geconfronteerd. Terwijl de Genova (2002) de juridische en politieke fundamenteën van ‘*illegality*’ blootlegt, brengen

Kalverboer et al. (2006) en Kromhout et al. (2014) de materiële gevolgen voor de ontwikkeling van het kind in kaart. Door deze te verbinden met Bourdieu's (1986) visie op sociaal, cultureel en economisch kapitaal en met de bevindingen van Timmermans et al. (2018) over institutionele bias, ontstaat er een samenhangend beeld van structurele kansenongelijkheid.

Tegelijkertijd laten Willen (2007) en McNevin (2011) zien dat deze uitsluiting niet betekent dat ongedocumenteerden passieve slachtoffers zijn van onderdrukking, hierin worden *agency* en morele subjectiviteit benadrukt. Deze inzichten bieden een belangrijk tegenwicht aan de structurele benaderingen van ongedocumenteerden. Het *United Nations Committee on the Rights of the Child* (2005) bevestigt dat structurele uitsluiting van ongedocumenteerde kinderen niet alleen een sociale kwestie is, maar ook een schending van internationale erkende kinderrechten.

Deze bestaande inzichten vormen een belangrijke fundament voor het onderzoek en bieden inzicht in de manier waarop juridische status, sociale ongelijkheid en institutionele barrières impact hebben op het dagelijkse leven van deze kinderen. Door deze perspectieven met elkaar te verbinden, ontstaat er een genuanceerd begrip van de positie van ongedocumenteerde kinderen. Het theoretisch kader vormt daarmee niet alleen een analytisch vertrekpunt voor dit onderzoek, maar legitimeert ook de keuzes om te focussen op de sociale omgeving van het kind. De focus van dit onderzoek ligt niet op de kinderen zelf, maar op de sociale omgeving waarin het kind zich bevindt. Er wordt in dit onderzoek expliciet gericht op betrokkenen rondom ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika, betrokkenen zoals, ouders, vrijwilligers en leerkrachten. Deze verschuiving van perspectief draagt bij aan een verbreding en verdieping van de bestaande literatuur, door de dynamiek tussen kind en omgeving centraal te stellen.

Hoofdstuk 3. Methode

Dit is een explorerend kwalitatief onderzoek, dat zich richt op de ervaringen van betrokkenen, zoals ouders, leerkrachten en vrijwilligers rondom ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika. In dit hoofdstuk bespreek ik de methodologische keuzes die ten grondslag liggen aan dit onderzoek. De eerste paragraaf gaat in op de epistemologische en ontologische uitgangspunten, zoals beschreven door Tracy (2020). In paragraaf twee geef ik een verantwoording van de gekozen methoden voor dataverzameling en in paragraaf drie bespreek ik de data-analyse van mijn onderzoek. Vervolgens verantwoord ik de respondentbenadering in paragraaf vier. In paragraaf vijf licht ik ‘de plaats van spreken’ toe aan de hand van de theorie van Ribeiro (2017). Tot slot reflecteer ik in paragraaf zes op mijn eigen rol als onderzoeker en de invloed van mijn positie op het onderzoeksproces.

3.1 Epistemologische en ontologische positionering

Tracy (2020) bespreekt in haar boek *Qualitative Research Methods* de epistemologische (de aard van kennis) en ontologische (de aard van werkelijkheid) grondslagen van kwalitatief onderzoek. Volgens Tracy (2020) kan kwalitatief onderzoek vertrekken vanuit een relativistische ontologie. De werkelijkheid wordt niet als object of vaststaand gezien. De werkelijkheid is iets dat meervoudig, veranderlijk en sociaal geconstrueerd is. Deze benadering erkent dat mensen hun werkelijkheid verschillend ervaren en vormgeven. Dit is afhankelijk van factoren zoals culturele achtergrond, sociale context, machtsverhouding en persoonlijke ervaringen (Tracy, 2020).

Mijn onderzoek naar de ervaringen van betrokken rondom Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen in Nederland sluit aan bij deze relativistische benadering. Er bestaat geen universele waarheid over wat deze kinderen ‘nodig hebben’. Er zijn verschillende perspectieven die mede worden gevormd door de positie en de verschillende ervaringen van betrokkenen. Wat een kind ‘nodig heeft’ is in die zin geen objectief gegeven, maar een contextueel en relationeel geconstrueerd inzicht. Het doel van het onderzoek is om diepe, betekenisvolle inzichten te verkrijgen in de ervaringen van betrokken zoals ouders, vrijwilligers en leerkrachten van Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen. Dit vraagt om een interpretatieve benadering, waarin het begrijpen van ervaringen en betekenissen centraal staan. Dit onderzoek positioneert zich onder andere binnen een constructivistisch paradigma. Kennis ontstaat door interpretatie van de interactie tussen mij als onderzoeker en de respondent. Ook door betekenis te geven aan ervaringen en

perspectieven van de respondenten. Data uit dit onderzoek zijn betekenisvolle verhalen van betrokkenen, die gezamenlijk worden geduid binnen de context van de project ‘Giving Back Projects’.

De werkelijkheid van betrokkenen van ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika wordt weliswaar onderzocht via subjectieve ervaringen van betrokkenen, maar deze ervaren worden ook geïnterpreteerd vanuit bredere maatschappelijke structuren. Dit maakt de ontologische positionering van dit onderzoek deels hybride. Tracy (2020) beschrijft dat binnen een relativistische ontologie de werkelijkheid contextueel en sociaal worden geconstrueerd. De leefwereld van betrokkenen staat centraal, maar wordt geplaatst binnen een grotere sociale realiteit die ook buiten hun directe beleving bestaat.

3.2 Onderzoeksgroep

Om een volledig beeld te schetsen van de huidige situatie van ongedocumenteerde kinderen, uit Latijns-Amerika, was mijn streven om mensen met een uiteenlopende positie binnen de organisatie te interviewen. Ik heb in totaal elf respondenten, betrokken bij de project ‘Giving Back Projects’ geïnterviewd. Er zijn verschillende organisaties die de lessen verzorgen binnen *Giving Back*. Zo heb ik zes leerkrachten geïnterviewd, afkomstig van verschillende organisaties, die zich inzetten voor het welzijn van (kwetsbare) kinderen. Daarnaast heb ik de initiatiefnemer en de coördinator van het project geïnterviewd. Ook heb ik vier ouders geïnterviewd die ook vrijwilliger zijn binnen het project. Ik observaties uitgevoerd met een etnografisch component. Hierin heb ik alle waarnemingen binnen de weekendschool meegenomen als data.

3.3 Dataverzameling

Voor de dataverzameling van dit onderzoek heb ik gebruikgemaakt van semigestructureerde interviews met ouders, leerkrachten en vrijwilligers. Ook heb ik gebruikgemaakt van (participerende) observaties binnen de weekendschoolcontext. De combinatie van deze twee methoden maakte het mogelijk om zowel diepgaande persoonlijke perspectieven te verzamelen en het ontstaan van deze perspectieven te begrijpen.

Semigestructureerde interviews

Deze methode kenmerkt zich door een combinatie van gestructureerde en open elementen, waarbij vooraf opgestelde vragen richting geven aan het gesprek. Tegelijkertijd is er ruimte voor doorvragen, verdieping en spontane wending (Tracy, 2020). Deze flexibiliteit maakt het mogelijk om zowel specifieke informatie te verkrijgen als in te spelen op unieke ervaringen

en perspectieven van respondenten. De interviews zijn gevoerd aan de hand van een topiclijst, die thematisch was opgebouwd op basis van het theoretische kader van dit onderzoek. Deze lijst bevatte kernonderwerpen en voorbeeldvragen, maar liet voldoende ruimte voor variatie afhankelijk van het verloop van het gesprek. Op deze manier was het voor mij mogelijk om de structuur te behouden om vergelijkbaarheid tussen de interviews te waarborgen. Tijdens het afnemen van de interviews was er voldoende ruimte voor persoonlijke verhalen en contextuele invullingen.

De interviews werden afgenomen binnen de context van de weekendschool van Giving Back Projects. Dit was een vertrouwde omgeving voor de respondenten. Deze setting hielp met het verlagen van de drempel tot deelname en droeg bij aan een meer open gespreksdynamiek. Tegelijkertijd was de interviewsituatie niet zonder uitdagingen. Een aantal betrokkenen spraken Engels, Portugees of beperkt Nederlands, wat leidde tot taalbarrières. In enkele gevallen werd er daarom een tolk ingezet om de communicatie te ondersteunen. Hoewel dit noodzakelijk was om wederzijds begrip te realiseren, bracht het ook methodologische beperkingen met zich mee. De aanwezigheid van een derde partij kan invloed uitoefenen op de dynamiek van een gesprek. In het geval van het onderzoek betrof het een tolk die verbonden was aan de organisatie en eveneens zich in een ongedocumenteerde positie bevond. Dit droeg bij aan het vertrouwen tussen mij en de respondent en leidde in enkele gevallen tot nieuwe inzichten. De vertaling leidde echter ook tot verlies van nuance, wederzijds begrip of vertraging in het gesprek. Tijdens het afnemen van de interviews was het lastig om te controleren of de boodschap juist was overgekomen. De inzet van semigestructureerde interviews binnen dit onderzoek creëerde ruimte voor relatieopbouw en dialoog. Dit is cruciaal binnen onderzoek met kwetsbare en een mogelijke wantrouwende doelgroep. Het gebruik van semigestructureerde interviews maakte het mogelijk om complexe ervaringen en verschillende perspectieven in kaart te brengen, op een manier die aansluit bij de interpretatieve en constructivistische benadering van dit onderzoek.

Participerende observaties

Naast semigestructureerde interviews heb ik data verzameld doormiddel van (participerende) observaties. Participerende observaties stelt mij als onderzoeker in staat om gedrag, interacties en contexten direct waar te nemen in de natuurlijke omgeving van de participant (Tracy, 2020). Op deze manier was het voor mij mogelijk om dieper inzicht te verkrijgen in de sociale dynamiek binnen een bepaalde gemeenschap (Tracy, 2020). Deze methode was waardevol in het kader van dit onderzoek omdat het draait om ervaringen die sterk contextueel en

relationeel zijn bepaald.

Om gericht te kunnen observeren heb ik vooraf aan observatieschema opgesteld. Hierin heb ik vastgelegd op welke thema's en gedragingen ik mij wilde focussen. Ik richtte mij daarbij op de onderlinge reactie tussen kinderen, de omgang tussen ouders en leerkrachten, de mate van participatie van de kinderen, de ouders en vrijwilligers bij onderwijsactiviteiten en de wijze waarop betrokkenen omgaan met de kwetsbare positie van de kinderen. In totaal heb ik acht zaterdagen (participerende) observaties uitgevoerd binnen de weekendschool van *Giving Back Projects*. In deze periode heb ik de Nederlandse taallessen voor ouders, de creatieve activiteiten voor kinderen, en de huiswerkondersteuning geobserveerd. Daarnaast bevond ik mij op informele wijze in de bredere context van de organisatie. Ik heb meegeholpen met het klaarzetten van lesmateriaal, voerde spontane gesprekken met vrijwilligers en ouders, dronk koffie met docenten en maakte informeel contact zowel de betrokkenen als de kinderen. Door mijn actieve maar terughoudende aanwezigheid kon ik niet alleen relevante gedragingen en interacties observeren, maar ook vertrouwen opbouwen binnen de gemeenschap. De kinderen noemden mij bijvoorbeeld tijdens de creatieve lessen juf en vroegen om hulp bij hun knutselcreaties. Deze positie als deelnemende observator stelde mij in staat om meer te verkrijgen in de betrokkenheid van zowel ouders en leerkrachten. Ook kon ik de dagelijkse gang van zaken ervaren en vormgeven. Mijn observaties richtten zich met name op de interactie en de wijze waarop betrokkenen zich bewegen binnen de structuur van de weekendschool. (Participerende) observatie als methode, vormt een waardevolle aanvulling op de semigestructureerde interviews en stelde mij in staat om de ervaringen van betrokkenen niet alleen te horen, maar ook te zien en te duiden binnen hun dagelijkse context.

De data uit dit onderzoek is verzameld doormiddel van (participerende) observaties en semigestructureerde interviews. Dat maakt triangulatie mogelijk, triangulatie is de vergelijking die ontstaat door gebruik van verschillende onderzoeksinstrumenten. Hierbij is gebruik gemaakt van meerdere, elkaar aanvullende dataverzamelingsmethoden (Tracy, 2020). Triangulatie verhoogt volgens Flick (2004) niet alleen de validiteit, maar is vooral een manier om de complexiteit en meerstemmigheid van de sociale werkelijkheid te begrijpen. Verschillende methoden of perspectieven leveren niet één waarheid op, maar juist een rijker, genuanceerder beeld van de leefwereld van ongedocumenteerde kinderen, ervaren door betrokkenen (Flick, 2004).

De weekendschool van *Giving back*, die elke zaterdag plaatsvindt, bood structurele

toegang tot de onderzoeksgroep. Leerkrachten, vrijwilligers en ouders zijn daar elke zaterdag aanwezig. Dit maakte het voor mij mogelijk om op een natuurlijke en informele wijze contact te leggen. De reeds al bestaande vertrouwensband tussen de organisatie en betrokkenen werkte faciliterend voor mijn rol als onderzoeker.

Het onderzoek bevat een etnografisch component, aangezien ik acht zaterdagen heb meegedraaid binnen de weekendschool. Ik heb hierin niet alleen geobserveerd, maar actief deelgenomen aan de activiteiten. Mijn zichtbare en herhaalde aanwezigheid op de locatie droeg bij aan het opbouwen van een vertrouwensband. Hierdoor voelde betrokkenen zich vrijer om persoonlijke verhalen met mij delen. Het delen van de verhalen, gebeurde vaak spontaan en zonder formeel interviewkader. In deze context ontstond er waardevolle data vanuit natuurlijke interactie. Belangrijk om te benoemen is dat in sommige gevallen er geen formele *informed consent* procedure is doorlopen, met name bij informele gesprekken of spontane observaties. Volgens Hammersley & Atkinson (2007) is dit methodologisch verdedigbaar binnen een etnografische setting. Zij benadrukken dat *informed consent* in etnografisch werk als complex en flexibel moet worden opgevat. Data wordt namelijk niet altijd verkregen via vooraf geformaliseerde toestemming (Hammersley & Atkinson, 2007). Ik ben in alle gevallen transparant geweest over mijn rol als onderzoeker en heb respondenten, waar nodig achteraf geïnformeerd over het doel van het gesprek en hun bijdrage aan het onderzoek. Daarnaast onderstrepen Hammersley & Atkinson (2007) het belang van natuurlijke interactie en gedragingen als waardevolle gegevens. Goede toegang tot de onderzoeksgroep wordt vaak verkregen door langdurig, herhaalde aanwezigheid. Het opbouwen van vertrouwen is essentieel, met name mij kwetsbare groepen zoals ongedocumenteerden (Hammersley & Atkinson 2007).

3.4 Data-analyse

De analyse van de interviewdata is uitgevoerd op basis van een kwalitatief thematische benadering zoals beschreven door Tracy (2020). Ik ben begonnen met de interviews op een inductieve en open manier te coderen. In lijn met de interpretatieve insteek van dit onderzoek ben ik gestart met een open blik, zonder vooraf bepaalde codes of categorieën. Op deze manier stond ik open voor thema's en betekenissen die rechtstreeks voortkomen uit de perspectieven en de belevingen vanuit de respondenten, die centraal staan in mijn onderzoek (Tracy, 2020).

Na het volledig uitschrijven en herhaaldelijk doorlezen van de transcripties, heb ik fragmenten op basis van terugkerende uitspraken, opvallende formuleringen en betekenisvolle

patronen gecodeerd. Ik heb inhoudelijke verwante codes samengebracht en deze systematisch beschreven in een Word-bestand op basis van inhoudelijke overeenkomsten. Hierdoor ontstonden er (voorlopige) thematische groeperingen die gerelateerd zijn aan de onderzoeksvraag. Onder andere groeperingen zoals huisvesting, onderwijsniveau, vooroordelen en gevolgen van het zijn van ongedocumenteerd. Vervolgens heb ik deze clusters verder verfijnd en onderling verbonden. In lijn met Tracy (2020), heb ik dit proces meerdere keren herhaald. Kwalitatieve data-analyse is geen lineair stappenplan, maar een iteratief en reflexief proces (Tracy, 2020). Er heeft voortdurend een wisselwerking plaatsgevonden tussen het lezen van de data, het (her)coderen en het interpreteren van de data. Tracy (2020) noemt dit de *diamond of qualitative research*, waarbij verzamelen, analyseren en reflecteren voortdurend op elkaar inwerken. Op deze manier ontstonden er overkoepelende thema's die de ervaringen en behoeften van betrokken representeren. Deze thematische analyse, gepresenteerd in de theorie van Tracy (2020), heeft bijgedragen aan het ordenen van de rijke, contextuele data en het zichtbaar maken van uitdagingen en behoefte rondom de positie van Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen. De combinatie van open codering en thematische groepering bood voldoende flexibiliteit om zowel individuele nuances als structurele patronen zichtbaar te maken en sluit daarmee aan op de constructivistische en interpretatieve benadering van dit onderzoek.

3.5 Lugar de Fala

Dit onderzoek onderstreept het belang om ruimte te maken voor '*Lugar de Fala*' (*Plaats van spreken*) beschreven door Ribeiro (2017). Zij stelt dat ieder individu spreekt vanuit een specifieke sociale positie. Een sociale positie zoals etniciteit, gender, klasse, migratieachtergrond en machtsstructuren. In het kader van dit onderzoek is dit van belang, omdat de ervaringen en kennis van ouders, leerkrachten en vrijwilligers van ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika vaak worden genegeerd of gemarginaliseerd worden binnen dominante beleids- en onderwijskaders. Door de betrokkenen als volwaardige bronnen van kennis te beschouwen en te erkennen, wordt hun 'plaats van spreken' zichtbaar. Waar de Genova (2002) de juridische constructie van uitsluiting blootlegt en Bourdieu (1986) de structurele reproductie van ongelijkheid analyseert, maakt Ribeiro (2017) duidelijk dat de mensen die deze structuren ondergaan zelf betekenisvolle inzichten bieden. Hun 'plaats van spreken' is geen subjectieve vertekening, maar een legitieme positie van waaruit sociale werkelijkheid wordt begrepen en bekritiseerd. Door expliciet ruimte te maken voor de stemmen van betrokken binnen dit onderzoek, wordt

niet alleen erkend dat ongelijkheid sociaal geproduceerd is, maar ook dat verzet tegen ongelijkheid begint bij het erkennen van de geleefde ervaring als bron van kennis en verandering. De inzet van *‘Lugar de Fala (plaats van spreken)’* onderstreept daarmee het belang van positionele reflexiviteit en het erkennen van ervaringskennis. Dit sluit aan bij het constructivistisch-interpretatieve paradigma van dit onderzoek. Kennis wordt niet objectief ‘gevonden’ maar staat in relatie tussen onderzoeker en respondent. Kennis wordt gevormd door de sociaal-politieke context waarbinnen betrokkenen zich bewegen (Tracy, 2020). Dit onderzoek laat zien dat de strijd voor gelijke kansen en waardigheid voor ongedocumenteerde kinderen niet alleen een juridische of onderwijskundige kwestie is, maar ook een epistemologische: wie mag spreken? Wiens ervaring telt? En welke kennis wordt gezien als legitiem?

3.6 Reflexiviteit

Binnen kwalitatief onderzoek is reflexiviteit een essentieel onderdeel van een zorgvuldig en ethisch verantwoord onderzoeksproces. Het houdt in dat de onderzoeker zich voortdurend bewust is van de eigen positie, achtergrond, aannames en de mogelijke invloed daarvan op het onderzoeksproces en de relatie met de deelnemers (Tracy, 2020).

In mijn onderzoek, waarin ik ouders, leerkrachten en vrijwilligers van Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen, speelde reflexiviteit een belangrijke rol. Als vrouw van kleur was ik mij sterk bewust van de indruk die ik mogelijk maakte op mijn respondenten, van wie velen zelf onderdeel zijn van of nauw betrokken zijn bij gemarginaliseerde groepen. Deze gedeelde sociale positionering kon in sommige gevallen bijdragen aan een gevoel van wederzijds begrip, herkenning en vertrouwen. Ik merkte dat respondenten zich sneller openstelden wanneer ik persoonlijke ervaringen of empathie deelde. De doelgroep waarmee ik werkte is kwetsbaar, zowel op juridisch als sociaal vlak. Ik merkte aan de ouders dat zij zich soms ongemakkelijk voelden of zenuwachtig waren. Een vrijwilliger vroeg zich aan het begin van het gesprek af wie ik precies was en waarom ik deze informatie wilde weten. Ze refereerde naar een nieuwsbericht waarin er nare meningen werden gedeeld over ongedocumenteerden. De spanning is begrijpelijk gezien de onzekerheid die gepaard gaat met een ongedocumenteerde status. Daarnaast merkte ik dat respondenten bang waren om iets verkeerd te zeggen. Dit merkte ik aan de vragen die ze stelde, bijvoorbeeld: *‘Is dit goed?’* Het was voor mij cruciaal om actief een veilige en vertrouwelijke sfeer te creëren. Dit deed ik door duidelijk te maken dat hun ervaringen er te doen en zij zelf de controle hielden over wat zij wilde delen.

Daarnaast was ik mij bewust van het feit dat mijn positie als onderzoeker door sommigen mogelijk anders geïnterpreteerd werd. Sommige ouders zouden mij bijvoorbeeld kunnen zien als vertegenwoordiger van een hulpinstantie of iemand die is verbonden aan overheidsstructuren. Deze perceptie kan op voorhand afstand en wantrouwen oproepen. Ik probeerde zo duidelijk mogelijk te zijn wat mijn positie is, en dat ik onderzoek doe vanuit de Universiteit. Taal was een factor die de relatie tussen mij en de respondenten kon beïnvloeden. Het inzetten van een tolk was noodzakelijk om wederzijds begrip te waarborgen. Dit bracht ook uitdagingen met zich mee: de communicatie verliep minder direct, kostte meer tijd en leidde tot onduidelijkheid of verlies van nuance. Deze reflexieve houding was niet alleen noodzakelijk vanuit methodologisch oogpunt, maar ook om de persoonlijke verhalen en kwetsbare positie van de onderzoeksgroep te kunnen begrijpen. Dit sluit aan bij de interpretatieve en constructivistische benadering, waarin de betekenis die deelnemers geven aan hun ervaringen centraal staan.

Hoofdstuk 4. Resultaten

Het lokaal barst van de energie. Tien kinderen, allemaal rond de acht jaar, zitten verspreid door het klaslokaal. Sommigen alleen, anderen in kleine groepjes. Er wordt druk gepraat in een mix van Portugees en Nederlands. Ze zijn druk bezig met de opdracht: een zelfverzonnen dier tekenen en het daarna kleien. 'Juf, juf, wat vindt u hiervan?' klinkt het opgewonden. De kinderen lachen, helpen elkaar, en zoeken contact met de juf. Ze laten trots hun creaties zien. De juf loopt langs elk kind, maakt een praatje, stelt vragen en deelt complimenten uit. Een jongen kijkt gefrustreerd naar zijn kleiwerk. De juf gaat naast hem zitten, en helpt hem. De sfeer is chaotisch maar warm. De kinderen voelen zich zichtbaar thuis. Elk kind is bezig op zijn eigen manier, er is ruimte voor individuele aandacht en creatieve vrijheid. Alsof het klaslokaal op deze zaterdag niet zomaar een les plek is, maar een veilige, vrolijke ruimte waarin leren samenvalt met spel, creativiteit en verbinding.

Bovenstaand fragment beschrijft mijn ervaringen binnen een participerende observatie van een creatieve groepsactiviteit op de weekendschool van 'Giving Back Projects.' Dit hoofdstuk presenteert de empirische bevindingen op basis van interviews en (participerende) observaties met betrokkenen rondom Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen in Nederland. De resultaten worden thematisch besproken en geanalyseerd aan de hand van de besproken literatuur uit het theoretische kader.

Allereerst wordt er in de eerste paragraaf stilgestaan bij de betekenis van het label 'ongedocumenteerd-zijn.' Hoe werkt dit label door in de beleving van ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika? De tweede paragraaf gaat in op de fundamentele voorwaarden die nodig zijn voor een gezonde ontwikkeling. Daarna wordt er in paragraaf drie ingezoomd op structurele ongelijkheid. Hoe beïnvloed economisch, cultureel en sociaal kapitaal de kansen van deze kinderen volgens betrokkenen? In paragraaf vier komt het onderwijs aan bod: hoe ervaren betrokken het huidige onderwijssysteem? Hierna wordt er in paragraaf vijf aandacht besteed aan Giving Back Projects als voorbeeld van een alternatieve gemeenschap waarin deze kinderen veiligheid, waardering en ondersteuning vinden. In paragraaf zes beschrijf ik hoe het toekomstperspectief en onderwijskansen voor deze doelgroep worden ervaren. Tot slot komt er in paragraaf zeven naar voren wat voor inzichten er nodig zijn om ongedocumenteerde kinderen meer erkenning en ontwikkelingskansen te bieden.

4.1 Het label van ‘ongedocumenteerd-zijn’

Respondenten geven aan dat het label ‘ongedocumenteerd’ aanzienlijke beperkingen met zich meebrengt, die doordringen in het alledaagse leven van Latijns-Amerikaanse kinderen zonder verblijfspapieren. Dit label functioneert niet alleen als juridische categorie, maar werkt ook door als een sociale identiteit die hun deelname in de samenleving bemoeilijkt. Deze kinderen zijn, volgens een respondent, op het eerste gezicht nauwelijks te onderscheiden van hun leeftijdsgenoten. Toch ervaren zij structurele obstakels zoals een leerkracht aangeeft:

‘Ik heb het idee dat ze nu ook al heel erg meedoen in de maatschappij. Ze hebben les, werken, kinderen gaan naar school. Dat er eigenlijk heel weinig verschil is. Maar alleen omdat zij dat label van ongedocumenteerd op zich hebben geplakt, worden zij heel erg belemmerd in heel veel dingen.’ (Leerkracht 2)

De uitspraak van een leerkracht sluit aan bij de analyse van De Genova (2002). De ‘illegale’ status wordt bovenop het alledaagse leven gelegd van ongedocumenteerde. Het zijn volgens de leerkracht ‘normale’ mensen die meedoen in de maatschappij maar worden belemmerd in hun dagelijkse leven. Het label ‘ongedocumenteerd’ is een kenmerk dat deze mensen definieert, ongeacht hun daadwerkelijke deelname aan de samenleving. Het zijn kinderen die actief deelnemen aan de maatschappij, kinderen met dromen en talenten. De initiatiefnemer van ‘Giving Back Projects’ verwoordt het als volgt:

‘Ongedocumenteerd wordt gezien als identiteit in plaats van een ervaring. Het zijn kinderen die kunnen bijdragen in onze samenleving. Kinderen die dromen en talent hebben. In onze samenleving heb je mensen die meedoen in onze samenleving. Je hebt ook mensen die meekomen. Deze doelgroep doet mee in de samenleving maar komen niet mee omdat ze formeel niet bestaan. We moeten voorbij kijken naar de status van deze mensen. Het zijn ook gewoon mensen. Laten we ze ook als mensen behandelen. Het zijn kinderen. Laten we ook als ze kinderen behandelen.’ (Initiatiefnemer)

De uitspraak benadrukt dat het gebrek aan officiële documenten geen weergave is van iemand capaciteiten of inzet. Deze kinderen maken in de praktijk deel uit van de samenleving maar worden juridisch uitgesloten. Volgens de initiatiefnemer is het zijn van ongedocumenteerd geen identiteit maar een ervaring. Ze doen mee aan de maatschappij maar komen niet mee door juridische beperkingen. De initiatiefnemer wijst op dat het belangrijk is om hen niet te reduceren tot hun juridische status. We moeten hen erkennen als kinderen met dromen en

talenten geeft hij aan. Leerkrachten die zijn geïnterviewd staan stil bij de psychologische gevolgen van het zijn van ongedocumenteerd. Ze uiten hun zorgen over het moment waarop kinderen zich bewust worden van hun status en zich daardoor anders gaan voelen:

‘Het is sowieso ook een heel raar woord ‘ongedocumenteerd’. Zo definieer je je dan. Als de kinderen dan op een leeftijd komen dat ze dat horen, ze dat dan moet zeggen. Dan ben je al anders. Dus dat heeft vast wel effect’. (leerkracht 1)

‘Ik vind het heel naar dat je illegale en legale mensen hebt. Ik vind ja, eigenlijk zou niemand illegaal moeten zijn. Dus ik ben heel erg voor gelijke rechten, gelijke kansen. En ja, ik vind het gewoon een oneerlijke situatie.’ (leerkracht 2)

Deze citaten geven weer dat het zijn van ongedocumenteerd naast praktische, ook emotionele gevolgen kent. Het label draagt bij aan gevoelens van uitsluiting en anders-zijn.

4.2 Het ontbreken van fundamentele ontwikkelingsvoorwaarden voor een kind

In lijn met het model van Kalverboer et al. (2006) waarin belangrijke voorwaarden voor de ontwikkelingen van het kind worden weergegeven, tonen de resultaten aan dat ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika op meerdere ontwikkelingsdomeinen structureel tekortkomen. De fysieke en psychologische voorwaarden voor een gezonde ontwikkeling opgesteld door Kalverboer (2006), zoals continuïteit in opvoeding, toegang tot onderwijs en stabiele huisvesting, zijn vaak afwezig of verstoord bij Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen.

De huisvesting is in veel gevallen instabiel, overbevolkt en onvoldoende afgestemd op de behoeften van kinderen. Meerdere gezinnen delen een kleine woning zonder privacy, wat leidt tot gebrek aan ruimte om zich terug te trekken of schooltaken te verrichten. Zo geeft een vrijwilliger bij *Giving Back Projects* aan: *‘We hadden vier kinderen in één kamer.’* Ook vertelde een andere ongedocumenteerde ouder:

‘En mensen moeten hun huis huren. Ze moeten zoveel betalen. Ze moeten zich aan zoveel regels houden. Ze kunnen niet schreeuwen, kunnen niet rennen. Ze moeten zich zoveel aanpassen. Ze zijn niet echt kind. Als ze thuis zijn in deze situatie.’
(ouder/vrijwilliger 5)

Dit laat zien dat ongedocumenteerde gezinnen leven in een onstabiele woonomgeving met veel beperkingen. Dit werd eerder gesteld in een onderzoek naar de leefwereld van ongedocumenteerde kinderen door Kromhout et al. (2014). Daarnaast benoemd de respondent

dat de woningen veel geld kosten. De initiatiefnemer geeft aan dat hij eerder publieke aandacht heeft gevraagd voor de schrijnende woningsituaties van ongedocumenteerde gezinnen uit Latijns-Amerika.

'Het is schrijnend. Ik heb hier volgens mij in 2021 of 2022 aandacht voor gevraagd. Ze wonen in onderhuur van sociale huurwoningen. Onderhuur is voor gekke bedragen 2000 euro, 2500 euro of 3000 euro. Het is een twee kamer appartement waar twee, drie, vier gezinnen wonen. Er is geen ruimte voor de kinderen om zich terug te trekken of ruimte is waar je gewoon huiswerk kan doen.' (initiatiefnemer)

Daarbij komt dat ouders vaak lange werkdagen maken, wat de emotionele beschikbaarheid en ouderlijke begeleiding beperkt.

'Ja is heel veel stress. Soms moet de moeder vier huizen schoonmaken per dag of 6 huizen schoonmaken per dag of kantoren. Omdat ze moet geld sparen om de huur te betalen. Dat is echt veel. Heel veel druk ligt er dan op, veel stress.' (ouder/vrijwilliger 5)

Ook de toegang tot gezondheidszorg is niet vanzelfsprekend. Hoewel zorg wettelijk gezien toegankelijk is, vormt de combinatie van onbekendheid, angst voor ontdekking en financiële drempels een reële barrière (Kromhout et al., 2014). Een ouder en tevens vrijwilliger bij *Giving Back* geeft aan dat veel kinderen te maken hebben met (mentale) gezondheidsproblemen zoals een depressie en dat sommige kinderen worden gepest. Zij stelt dat de kinderen opgroeien met trauma's, maar geen hulp zoeken vanwege de angst om uitgezet te worden.

'Ouders hebben financiële problemen en leven met angst. Kinderen groeien hiermee op en dit kan zich uiten in (mentale) gezondheidsproblemen. Kinderen horen gewoon dezelfde vrijheid te hebben. De ouders hebben de angst om de politie te bellen voor angst om gedeporteerd te worden. Deze angst wordt overgebracht op de kinderen. Sommige kinderen zijn ook bang voor de politie.' (ouder/vrijwilliger 7)

'De kinderen nemen de situatie meer naar school. Omdat de kinderen weten 100% wat er gebeurt thuis. Als ze moeten verhuizen ofzo. Alle kinderen beseffen wel, ze krijgen heel veel stress. Soms hebben de kinderen heel veel gevoel. Ook om naar school te komen. Ze worden boos. De kinderen begrijpen wel, als mijn moeder of vader

verdrietig is of ontspannen, dat voelen zij ook. Dat heeft veel invloed maar ook voor de taal, voor leren en de concentratie'. (ouder/vrijwilliger 5)

De dagelijkse realiteit van onzekerheid, stress en uitsluiting heeft volgens de resultaten aantoonbare invloed op het psychosociaal functioneren en leerontwikkeling van deze kinderen.

4.3 Structurele ongelijkheid

De respondenten benadrukken dat ongedocumenteerde kinderen structureel worden benadeeld op economisch, cultureel en sociaal niveau, zoals beschreven door Bourdieu (1986).

Financiële onzekerheid beïnvloed indirect de schoolprestaties geven respondenten aan.

'Als je veel zorgen aan je hoofd hebt, dan leer je ook minder snel. Ja, natuurlijk heeft dat veel invloed. Dus dat merk je wel. Ze moeten best wel overleven hier.' (Leerkracht 2)

Volgens de initiatiefnemer van *Giving Back Projects* groeien de kinderen op met het idee dat het werk van hun ouders niet genoeg geld oplevert. Door de ervaren sociale druk van hun omgeving, zijn deze kinderen extra kwetsbaar voor criminaliteit. Ook stelt hij dat deze kinderen niet worden beschermd. Het gebrek aan perspectief, door ongelijke kansen maakt dat deze kinderen extra vatbaar zijn voor criminaliteit. Kinderen ontwikkelen een bewustzijn van hun status en de daaraan gekoppelde sociale afwijzing. In sommige gevallen leidt dit tot psychosociale klachten, waaronder boosheid, stress en moeite met concentratie op school. Ook geeft de initiatiefnemer aan dat:

'De ouders van deze kinderen gaan soms zes uur de deur uit en dan komen ze pas laat in de avond terug. Om acht uur, soms negen uur. Dan moet ze nog eten maken. Dus er is weinig tijd, echt een moment van moeder of vader met het kind. Maar eind van de maand zijn deze kinderen die dan ook bellen met de huisbazen van, ja, mijn ouders kunnen de huur niet betalen.' (Initiatiefnemer)

De resultaten tonen dat ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika, structureel worden benadeeld op economisch, cultureel en sociaal vlak. Dit leidt tot een gebrek aan stabiliteit, bescherming, perspectief en kansen. Volgens hen beïnvloedt financiële onzekerheid ook het leervermogen. Door afwezigheid van ouderlijke ondersteuning dragen kinderen verantwoordelijkheden die niet bij hun leeftijd passen, zoals het bellen naar de huisbaas. Tegelijkertijd ontwikkelen zij een bewustzijn van hun 'status' en de bijbehorende sociale

uitsluiting en druk, wat volgens de resultaten kan leiden tot stress, frustratie en verhoogde vatbaarheid voor criminaliteit.

'Deze kinderen groeien al op met het idee van, het werk wat mijn ouders doen levert weinig op. Door de sociale druk, kunnen kinderen extra kwetsbaar zijn voor criminaliteit. Deze kinderen worden niet beschermd. Gebrek aan perspectief. Jongeren die boos zijn in de samenleving door ongelijke kansen waardoor ze de criminaliteit ingaan.' (initiatiefnemer)

'Het besef komt vaak bij deze kinderen als ze 14/15 zijn. Ze kunnen bijvoorbeeld niet mee op schoolreisje of kunnen geen bijbaan krijgen' (initiatiefnemer)

4.4 Ongelijke kansen in het onderwijs

Volgens de respondenten vormt onderwijs een essentieel fundament voor de ontwikkeling en toekomstperspectief van ongedocumenteerden kinderen uit Latijns-Amerika. Onderwijs biedt mogelijkheden, kansen, en wordt gezien als een belangrijke route naar een zelfstandigheid. Tegelijkertijd signaleren respondenten dat deze kinderen structureel worden benadeeld in hun toegang tot en doorstroom binnen het onderwijssysteem. Zo geeft de initiatiefnemer aan dat het afronden van een MBO-opleiding vaak moeilijk wordt gemaakt voor ongedocumenteerde. Doordat ongedocumenteerde kinderen zich per jaar opnieuw moeten inschrijven, is dit vaak niet meer mogelijk na hun 18^e levensjaar, wat in de praktijk leidt tot uitsluiting. Hoewel deelname op papier mogelijk zou moeten zijn, stellen onderwijsinstellingen zich terughoudend op vanwege knelpunten in de financiering van Dienst Uitvoering Onderwijs (hierna DUO). DUO is afhankelijk van een Burgerservicenummer, iets waar ongedocumenteerde kinderen niet over beschikken. Dit resulteert er regelmatig in dat zij ondanks hun inzet geen diploma ontvangen. Bovendien is het verkrijgen van een studentenvisum pas mogelijk bij instroom in het hoger beroepsonderwijs, waardoor ook deze route voor sommige ongedocumenteerde kinderen ontoegankelijk blijft.

Respondenten geven aan dat ongedocumenteerde kinderen en hun ouders worden benadeeld als het gaat om toegang tot taallessen en educatieve ondersteuning. Ouders van kinderen met een rechtmatig verblijf kunnen vaak gebruikmaken van taallessen die worden aangeboden door de gemeente. Voor ongedocumenteerde kinderen en hun ouders geldt deze toegang niet. Een respondent legt uit:

'Taalles dat ze geven op school voor ouders van kinderen, nieuwkomers dan, die rechtmatig hier verblijven, worden taallessen gesubsidieerd door de gemeente. Maar ongedocumenteerde kinderen en ouders van ongedocumenteerde kinderen mogen daar niet aan meedoen. Vanwege het feit dat ze niet declarabel zijn.' (initiatiefnemer)

Deze uitsluiting heeft gevolgen. Ouders die de taal niet beheersen, kunnen hun kinderen minder goed ondersteunen met schooltaken en zijn minder zelfredzaam in bijvoorbeeld contact met instanties. Een respondent benadrukt het belang van het beheersen van de Nederlandse taal:

‘En komen ze thuis is de voer taal Portugees, omdat die kinderen daar ook wonen dan is het makkelijk om Portugees te praten. Maar de ouders spreken de taal ook niet. Dan is het automatisch dat je gaat schakelen naar het Portugees. Dus taal is echt een... Het staat op één. Dat het lastig is om te oefenen voor die kinderen.’ (initiatiefnemer)

Ook geeft de respondent aan kinderen, met name tijdens de covidperiode, ondersteuning van hun ouders missen op het gebied van taal. Vanwege het online lessen ontstond er een kloof:

‘En ja in de corona tijd hebben we dat goed gemerkt, vanwege thuisonderwijs. Dat veel kinderen geen ruimte hadden om dit te doen thuis, omdat iedereen daar tegelijkertijd ook thuis onderwijs had en daarnaast ook omdat ouders in taal niet machtig zijn en niets mee kregen wat de juf online zei: ‘je moet dit en dat doen met je kind.’ Dat was heel frustrerend voor deze kinderen. Die ouders daar dan niet helemaal op kunnen stimuleren omdat ze eigenlijk niet weten wat de juf zegt.’ (initiatiefnemer)

Wanneer er thuis geen taalkundige ondersteuning is en daarnaast er geen financiële middelen zijn voor bijlessen ontstaan er ongelijkheden. Een respondent spreekt in dit verband over de ‘bijlesgeneratie’, een term die verwijst naar kinderen die alleen kunnen meekomen in het onderwijssysteem als zij extra begeleiding krijgen buiten schooltijd: *‘Bijlesgeneratie’ je komt niet mee als ouders geen financiële middelen hebben voor bijles.*

De structurele spanningen en psychosociale belasting die gepaard gaan met het ongedocumenteerd zijn, worden volgens de respondenten in het huidige onderwijssysteem onvoldoende herkend. Een leerkracht met ervaringen op diverse basisscholen wijst erop dat het beeld van ‘multiculturele scholen’ vaak niet strookt met de realiteit. De samenstelling van docenten is doorgaans weinig divers en het lesmateriaal weerspiegelt zelden de culturele en maatschappelijke ervaringen van leerlingen met een migratieachtergrond. Volgens een andere respondent is de inclusiviteit van het Nederlandse onderwijssysteem grotendeels symbolisch: *‘We zijn alleen op papier een inclusieve samenleving.’* Twee respondenten verwijzen naar recente berichtgeving waaruit blijkt dat leerlingen met een niet-Nederlandse achternaam aantoonbaar lagere schooladviezen krijgen.

'In het nieuws kwam van kinderen die geen Nederlands achternaam hebben krijgen sowieso al slecht schooladvies. En die kinderen verblijven hier rechtmatig (initiatiefnemer).'

'Basisscholen blijven kinderen met een migratieachtergrond discrimineren. We hebben daar meerdere onderzoeken en artikelen over. En die neem ik dan altijd mee hiernaartoe. Ik deel die informatie altijd met de leerkrachten, vooral in verband met het advies rondom de CITO-toets. We hebben kinderen, ik zal geen landen noemen, maar we weten dat er wordt gekeken naar achternamen. Dat speelt mee in wie er wel of geen VWO-advies krijgt (leerkracht 6).'

4.5 Giving Back Projects als community

Respondenten benadrukken unaniem de grote meerwaarde van *Giving Back Projects*. De organisatie wordt niet alleen gezien als een plek van educatie of ondersteuning maar vooral als hechte gemeenschap. Het voelt als een warme familie, waarin wederzijdse betrokkenheid sterk naar bovenkomt. Ook ik heb dat mogen ervaren tijdens mijn dagen op de weekendschool. De sfeer was open, gastvrij en hartelijk.

'Maar het is heel erg een familiegevoel hier. Dus dat is heel fijn. Ik werk hier denk ik drie jaar of zo'n beetje. Dus het voelt ook echt als mijn familie. Een community. En als je aankomt dan eet iedereen. Dus dan hebben alle moeders gekookt. En dan kan je mee eten.' (leerkracht 1)

De beschrijving van deze leerkracht laat zien dat *Giving Back Projects* meer is dan een initiatief gericht op ondersteuning. Het dient als sociale ruimte waar saamhorigheid wordt beleefd. Het gezamenlijke eten, het koken door de moeders en het open uitnodigen van iedereen draagt bij aan een gevoel van verbondenheid. Ook voor mij was de community rondom de weekendschool opvallend toegankelijk. Er werd zonder aarzeling gevraagd of ik iets wilde eten of drinken. De weekendschool heb ik ervaren als laagdrempeligheid met een hartelijke sfeer. Vrijwilligers spreken met grote waardering over elkaar en tonen een oprechte betrokkenheid. Na een interview met een ouder, geeft een leerling aan dat ze heel goed is geholpen door de desbetreffende respondent, ze zegt: *'Zij is echt de beste.'* *Giving Back* is een plek waar kinderen zich gezien, gewaardeerd en gesteund voelen. De initiatiefnemer verwoordt het als volgt tijdens een interview:

‘Geliefd, gehoord, gezien en gewaardeerd worden zijn de vier G’s waar ‘Giving Back Projects’ op in zet. Een steentje voor de toekomst waarin vertrouwen en waardigheid centraal staan. Wij betrekken de ouders en we laten zien, je doet dit niet alleen. Wij doen dit samen’. (initiatiefnemer)

Ieder kind verdient een kans op een succesvolle toekomst met goed onderwijs volgens de respondenten. Het is niet alleen een weekendschool maar een veilige ruimte waar deze kinderen worden beschermd. Een leerkracht geeft aan: *‘De kinderen zijn op een creatieve manier toch bezig zijn met taal in de vorm van een leuk spel, waarin ze op een speelse manier positief gestimuleerd worden.’* De juf vindt het belangrijk dat deze kinderen de aandacht krijgen die ze verdienen, *‘Je kan altijd terugvallen op je talenten en creativiteit en daar zelfvertrouwen uithalen’* verteld ze. Projecten zoals *Giving back* fungeren als alternatief netwerk van zorg en erkenning. Kinderen ervaren deze plekken als veilig, stimulerend en verbindend. Er is ruimte voor expressie, taalontwikkeling, creativiteit en sociale interactie zonder de druk van formele toetsing of uitsluiting. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan zelfvertrouwen, veerkracht en het versterken van sociaal kapitaal.

De kinderen voelen zich zichtbaar thuis. Elk kind is bezig op zijn eigen manier, er is ruimte voor individuele aandacht en creatieve vrijheid. Alsof het klaslokaal op deze zaterdag niet zomaar een les plek is, maar een veilige, vrolijke ruimte waarin leren samenvalt met spel, creativiteit en verbinding.

Een deel uit het openingsfragment van dit hoofdstuk schetst een levendig beeld van de dynamiek binnen het klaslokaal van de weekendschool. Er heerst een warme, ontspannen sfeer waarin ruimte is voor onderlinge betrokkenheid. Elke zaterdag word ik hartelijk ontvangen door ouders en vrijwilligers, wat getuigt van de hechte gemeenschap rondom dit initiatief. Tijdens mijn aanwezigheid bij de taalles voor de ouders viel mij op hoe betrokken en ondersteunen de ouders naar elkaar zijn. Wanneer iemand ergens niet uitkomt, springen anderen direct bij. Er heerst een sterke motivatie om de Nederlandse taal goed onder de knie te krijgen. Ouders krijgen bovendien de ruimte om individueel te laten zien wat ze hebben geleerd en hoe ver ze zijn in hun taalontwikkeling. Zo vertelde iemand van zeventig trots haar naam, leeftijd, waar ze vandaan komt en dat ze graag Nederlands wil leren om goed voor haar kleinkinderen te kunnen zorgen. De klas applaudisseerde enthousiast en luid.

Een respondent geeft aan dat de kinderen les krijgen in cultuur en Portugees als erfgoedtaal. Op deze manier worden zij gestimuleerd om te leren over hun identiteit en waarden. De respondent benadrukt dat de gemeenschap voelt als een grote familie en er altijd

iemand is op wie je kunt rekenen. Dit is volgens de respondent belangrijk, juist omdat ze zo kwetsbaar zijn. Een andere respondent kreeg te horen van een kind: *Juf, ik wil zeggen dat je echt heel fijn bent, omdat je gewoon echt naar me luistert.*

Toch wijzen betrokkenen op de beperkingen van deze initiatieven: het ontbreken van structurele financiering, gebrek aan fysieke ruimte en afhankelijkheid van vrijwilligers vormen serieuze obstakels voor continuïteit.

4.6 Toekomstperspectief en het recht op ontwikkeling

De wens voor gelijke kansen voor ongedocumenteerde kinderen wordt breed gedragen onder de respondenten. Zij benaderukken dat het belang van het kind altijd centraal zou moeten staan, ongeacht de verblijfstatus. Kinderen moeten de mogelijkheid krijgen om te leren, zich te ontwikkelen en op te groeien in een stabiele en veilige omgeving. Zoals een respondenten het verwoorden:

‘De kinderen een kans moeten geven op een normaal leven. De prioriteit ligt bij de kinderen Het belangrijkste is dat een kind goed groeit. Educatie is heel erg belangrijk. (ouder/vrijwilliger 7)

Daarnaast benadrukt een leerkracht: *‘Iedereen heeft toch het recht om op zoek te gaan naar een betere toekomst.’* Deze gedachten wordt gedeeld door meerdere betrokkenen, die onderstrepen dat het toekomstperspectief van de kinderen prioriteit moet krijgen. Leren en persoonlijke ontwikkeling vormen daarbij de kern. Een leerkracht zegt hierover het volgende:

‘Ik hoop dat ze allemaal ver kunnen komen met hun studie en de vrijheid hebben om zelf te kiezen wat ze willen doen. Het zou prachtig zijn om hen in de toekomst iets te zien betekenen in de samenleving, waarbij ze waarden uitdragen en bijdragen aan de ontwikkeling van de maatschappij.’ (leerkracht 9)

De initiatiefnemer van het project geeft aan: *‘De kinderen hebben er niet voor gekozen om hier naartoe te komen. Dat hebben de ouders gedaan.’* Het gaat hier om kinderen met dromen, talenten en fantasieën. Zij hebben recht op herkenning en verdienen zichtbaarheid.

Toch worden ongedocumenteerde kinderen en hun ouders regelmatig geconfronteerd met negatieve beeldvorming, racistische reacties en stigmatisering. Een juf merkt op dat de publieke opinie over ongedocumenteerden overwegend negatief is, mede beïnvloedt door de rol van de media. De media draagt bij aan een situatie waarin deze groep zich noodgedwongen terughoudend opstelt. De invloed van *framing* in de media wordt eerder benoemd in een onderzoek van Schoonen (2024). Onder een respondent leeft het besef dat zij

momenteel weinig steun of erkenning kunnen verwachten van het huidige kabinet. Dat blijkt uit de volgende citaten:

‘Dat was in het nieuws, en ik zag dat op Facebook. Toen ik dat bekeek zag alle reacties eronder. Nou daar werd je niet heel vrolijk nee het was echt van: ‘Ze moeten hier weg in ons land en het is onze belasting’ het werd steeds erger. Heel veel van die hele negatieve opmerkingen’ (leerkracht 2)

‘Maar we moeten ook voorzichtig zijn, je hebt die video gezien van een paar moeders die hier hun verhaal deden. Daarop kwamen veel bevooroordeelde en xenofoben reacties op sociale media. We zitten op dit moment in Nederland helaas niet in een politiek klimaat waarin we om hulp kunnen vragen.’ (leerkracht 6)

‘Ik had een interview gegeven aan Nieuwsuur. En wat ouders erbij betrokken was afgelopen woensdag. Je moest even kijken wat voor reacties we hebben gekregen. Het deed wat met mij. Maar ook wat met de ouders van deze kinderen, dit hebben ze ook meegekregen. Zo zie je maar wat voor beelden er ontstaan over deze doelgroep.’ (initiatiefnemer)

De wensen van ouders, leerkrachten en vrijwilligers zijn eenduidig: erkenning, veiligheid en gelijke kansen. Documentatie wordt gezien door respondenten als een essentiële voorwaarde voor toegang tot onderwijs en stabiliteit. Betrokkenen noemen het krijgen van verblijfspapieren als hun grootste wens zodat zij een zorgeloos leven kunnen leiden. Een respondent wijst op het belang van werkgelegenheid voor ouders, en stelt dat een arbeidscontract een groot verschil kan maken in hun situatie. De toekomst en de ontwikkeling van de kinderen vormt het centrale uitgangspunt.

4.7 Wat kunnen (onderwijs)instellingen doen?

Respondenten onderstrepen het belang van actieve betrokkenheid van onderwijsinstellingen bij de persoonlijke ontwikkeling van kinderen, met name voor leerlingen uit kwetsbare thuissituaties. Volgens hen is het essentieel dat scholen kinderen werkelijk zien en benaderen als individuen met unieke dromen, talenten en behoeften. Een respondent pleit voor een benadering waarin scholen structureel de tijd nemen om kinderen persoonlijk te leren kennen.

‘Ik zal het echt heel mooi vinden als ze echt de tijd zouden nemen. Om bijvoorbeeld echt interviews af te nemen met elk kind. Wat zijn jouw dromen? Hoe kunnen wij jou erin helpen? En zeker voor de school waarvan je weet dat de thuissituatie niet zo

breed is. Hoe mooi is het als jij zegt. We hebben hier een hele scala aan dingen waar jij je in kan ontwikkelen. ' (leerkracht 10)

Daarnaast wordt het belang van cultuursensitief onderwijs breed gedeeld. Respondenten wijzen op het belang van representatie: het kunnen herkennen van zichzelf in rolmodellen binnen het onderwijs. Een respondent illustreert dit met een voorbeeld vanuit haar jeugd in Brazilië, waar zwarte mensen uitsluitend werden afgebeeld in 'ondergeschikte' beroepen, terwijl witte mensen werden voorgesteld als artsen, advocaten of tandartsen. Hiermee geeft ze het belang van representatie weer door te benadrukken hoe essentieel het is dat diversiteit zichtbaar is in uiteenlopende beroepsrollen. Daarnaast wijst ze op het voordeel van culturele flexibiliteit, het vermogen om zich te kunnen bewegen binnen verschillende culturele contexten draagt bij aan een soepelere sociale integratie stelt de respondent. Een andere respondent benoemt de verbindende kracht van cultuur en stelt: *'Er is juist heel veel behoefte aan cultuur. Alles wat in cultuur zit, dat verbindt.'* Ook delen respondenten een sterke behoefte aan maatschappelijke erkenning en betrokkenheid vanuit de overheid. Het belang van zichtbaarheid en inclusie komt sterk naar voren. De initiatiefnemer stelt:

'Dus dat er meer herkenning moet komen vanuit de stad, dat er deze jongeren of deze mensen er zijn in onze stad, zodat ze mee kunnen doen in onze samenleving en mee kunnen komen in onze samenleving'. (initiatiefnemer)

Volgens meerdere respondenten zou de overheid een actievere rol en meer betrokken rol moeten innemen: *'Ik denk dat de overheid meer voor de kinderen moet doen. Ze moeten dichterbij de kinderen zijn'* aldus een ouder. Ook stelt een leerkracht het belang van investeren in het onderwijs, zodat deze kinderen in de toekomst kunnen bij dragen aan de maatschappij. Een andere vrijwilliger benadrukt het belang van ondersteuning van ongedocumenteerde jongeren na hun achttiende, met name op het gebied van onderwijs. Ook wordt er kritiek gedeeld op de huidige beleidsvorming die onvoldoende aansluit op de praktijk:

'Ik zou willen dat de beslissingen vanuit hogerop gemaakt worden door mensen die daadwerkelijk met de praktijk bezig zijn. Meer vanuit het perspectief wat wij zien, wij staan er echt en zien wat er nodig is. Dat degene die bijvoorbeeld beslissingen maken over subsidies ook echt weten waar het om gaat. Ook de focus leggen op kleinere team en de kleinere organisaties. Zo kan je het beter managen in plaats van dat het meer dat routinewerk gaat worden, waar je eigenlijk van af wil'. (leerkracht 10)

De gevolgen van het zijn van ongedocumenteerd worden vaak onvoldoende opgevangen door het onderwijssysteem. Huidige onderwijssystemen kennen, volgens betrokkenen, weinig ruimte voor structurele (individuele) begeleiding of cultuur-sensitieve ondersteuning.

4.8 Samenvatting

De bovenstaande resultaten bieden een inkijk in de geleefde werkelijkheid van betrokkenen rondom ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika. Door hun verhalen, observaties en ervaringen wordt zichtbaar hoe uiteenlopende thema's, zoals onderwijs en gemeenschapsvorming, elkaar beïnvloeden. De uitspraken van betrokkenen laten zien hoe deze kinderen zich bewegen binnen systemen die niet altijd op hun aanwezigheid zijn ingericht. Ook wordt duidelijk hoe gevoelens van verbondenheid een belangrijke rol spelen in het dagelijks functioneren van zowel kinderen als de ouders.

Hoofdstuk 5. Conclusie en discussie

Dit onderzoek bracht de perspectieven van ouders, leerkrachten en vrijwilligers rondom Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen in Nederland in kaart. Uit de resultaten blijkt dat deze kinderen structureel tekortkomen in hun ontwikkelingsvoorwaarden, onderwijsdeelname en sociale participatie. Daarnaast functioneert de status van deze doelgroep niet alleen als juridische aanduiding, maar ook als een sociaal-politieke constructie wat het dagelijkse leven van deze kinderen en hun omgeving beïnvloedt. Onzekere woonomstandigheden, beperkte toegang tot zorg, stressvolle thuissituaties en gebrekkige ondersteuning in het onderwijs vormen barrières voor hun ontwikkeling.

Deze bevindingen bevestigen eerdere studies (Kromhout et al., 2014; Ederveen, 2023; Ubels et al., 2023) die wijzen op de structurele nadelen waarmee ongedocumenteerde kinderen te maken krijgen. Door het model van Kalverboer et al. (2006) toe te passen op de empirie wordt zichtbaar dat fundamentele ontwikkelingsvoorwaarden zoals stabiliteit, veiligheid en toekomstperspectief bij ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika vaak ontbreken. Deze structurele tekorten kunnen worden begrepen als het resultaat van beleidsmatig geconstrueerde marginalisering (De Genova, 2002). Respondenten maken duidelijk dat deze kinderen systematisch worden uitgesloten van structurele voorzieningen. De toepassing van Bourdieu's (1986) kapitaaltheorie laat zien dat deze kinderen structureel minder toegang hebben tot economisch, cultuur en sociaal kapitaal, wat hun kansen op volwaardige participatie in de samenleving beperkt.

Tegelijkertijd brengt dit onderzoek ook de kracht van betrokkenen in beeld. Ouders en kinderen tonen enorme inzet en aanpassingsvermogen. Uit de interviews en observaties komt sterk naar voren dat projecten zoals *Giving Back* een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika. Initiatieven zoals *Giving Back Projects* voorzien in behoeften waar het beleid tekortschiet en creëren ruimte voor waardigheid, vertrouwen en onderwijsdeelname. Hierin vormen zij een belangrijke tegenkracht tegen het huidige onderwijssysteem. Door het bieden van een veilige, inclusieve leeromgeving, fungeert de weekendschool als (aanvullend) alternatief op het huidige onderwijsbeleid. In lijn met Bourdieu's (1986) theorie over sociaal, cultureel en economisch kapitaal, kunnen dergelijke initiatieven gezien worden als plekken waar achtergestelde kinderen kansrijker sociaal kapitaal kunnen ontwikkelen. Toch wijzen betrokkenen ook op de kwetsbaarheid van dit project vanwege de beperkte financiering en het bestaan buiten de formele kaders van het

systeem.

Zoals Willen (2007) stelt, ongedocumenteerden zijn geen passieve slachtoffers maar ontwikkelen strategieën om hun leven binnen beperkingen zinvol vorm te geven. Initiatieven zoals *'Giving Back Projects'* dragen hier aan bij, Latijns-ongedocumenteerden doen actief mee en proberen hun leven betekenisvol en menswaardig vorm te geven.

5.1 Beantwoording deelvragen

Deelvraag 1: Hoe vormen sociale, juridische en economische barrières de ervaringen van betrokkenen?

De interviews tonen aan dat juridische barrières, zoals het ontbreken van een verblijfstatus en Burgerservicenummer, zich vertalen in sociale en economische beperkingen. Het gebrek aan documentatie blijkt in de praktijk een barrière te vormen voor volwaardige deelnamen aan de samenleving. Ouders dragen hoge woonlasten, hebben onzeker werk en beperkte toegang tot hulpverlening. Latijns-Amerikaanse ongedocumenteerde kinderen worden zich al op een jonge leeftijd bewust van het zijn van ongedocumenteerd. De dagelijkse realiteit van onzekerheid, stress en uitsluiting heeft aantoonbare invloed op het psychosociaal functioneren van deze kinderen. Respondenten rapporteerden verminderde leerprestaties en sociaal-emotionele kwetsbaarheid. Kinderen nemen de zorgen van hun ouders waar, voelen de druk van huisvesting en inkomen, en ervaren een gebrek aan rust en veiligheid. Daarnaast leiden deze barrières tot beperkte onderwijskansen en een verhoogd risico op sociale uitsluiting en criminaliteit. Ook toont het onderzoek aan dat het huidige onderwijssysteem niet voldoende is toegerust om deze kwetsbare kinderen te begeleiden. Deze belemmeringen beïnvloedt volgens betrokkenen, niet alleen de dagelijkse realiteit maar ook het toekomstperspectief van kinderen.

Deelvraag 2: Welke ondersteuningsbehoeften hebben ongedocumenteerde kinderen volgens betrokkenen?

Respondenten benadrukken het belang van erkenning, stabiliteit en toegang tot onderwijs. Ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika hebben volgens betrokkenen behoefte aan een veilige omgeving waarin ruimte wordt geboden voor emotionele ontwikkeling en extra ondersteuning bij taal. Daarnaast is er nood aan structurele toegang tot taallessen voor ongedocumenteerde ouders en een veilige woon- en leefsituaties. Deze behoeften sluiten direct aan bij de voorwaarden die Kalverboer et al. (2006) formuleren als essentieel voor een gezonde ontwikkeling van het kind. De interviews tonen aan dat deze voorwaarden vaak ontbreken, maar via initiatieven zoals Giving Back Projects deels worden opgevangen.

Deelvraag 3: Hoe kunnen onderwijsinstellingen, hulpverleningsorganisaties en beleidsmakers beter inspelen op deze behoeften?

Volgens respondenten zouden onderwijsinstellingen meer ruimte moeten bieden voor persoonlijke begeleiding, cultuursensitief onderwijs en representatie. Structurele ongelijkheid in schooladviezen en gebrek aan begeleiding voor kwetsbare groepen zorgt ervoor dat ongedocumenteerde kinderen te maken hebben met uitsluiting. Beleidsmakers zouden moeten investeren in toegankelijke ondersteuning zonder uitsluiting op basis van status. Ook nodigen respondenten beleidsmakers uit om zelf te ervaren hoe het eraan toe gaat in de praktijk.

Giving Back laat zien hoe sociaal kapitaal geactiveerd kan worden om tekorten aan ondersteuning op te vangen (Bourdieu, 1986). Ook stellen zij dat structurele steun en financiering noodzakelijk is om deze initiatieven duurzaam te maken.

Er kan worden gesteld dat de positie van ongedocumenteerde kinderen meer vraagt dan individuele ondersteuning. Het vereist een systemische herziening van de manier waarop inclusie en kind-zijn worden gedefinieerd in het Nederlandse beleid en onderwijs. Dit onderzoek draagt bij aan het zichtbaar maken van de ervaringen van betrokkenen rondom deze gemarginaliseerde groep, en roept op tot een humaner en rechtvaardiger benadering van kinderen die ondanks hun status, volwaardig deel uitmaken van onze samenleving.

5.2 Waarderingen en beperkingen

Een sterke kant van dit onderzoek is de participatieve en contextgevoelige benadering. Door gebruik te maken van zowel semigestructureerde interviews als (participerende) observaties is het gelukt om een rijke genuanceerde data te verzamelen over een doorgaans moeilijke bereikbare doelgroep. De focus op stemmen van betrokkenen, in plaats van de kinderen zelf, biedt bovendien een ethisch verantwoord en relationeel perspectief. Dit onderzoek brengt niet alleen de structurele barrières in kaart, maar belicht ook het handelingsvermogen en de veerkracht van betrokkenen. Deze benadering sluit aan bij het werk van Ribeiro's (2017), waarin zij het belang om ruimte te geven aan kennis en inzichten van mensen in gemarginaliseerde posities benadrukt. Door de ouders, leerkrachten en vrijwilligers aan het woord te laten, heb ik er bewust voor gekozen om kennis te verkrijgen vanuit diegenen die de gevolgen van ongedocumenteerd-zijn dagelijks ervaren. Het onderzoek versterkt de noodzaak van een meer inclusieve benadering in het Nederlandse onderwijs- en migratiebeleid.

Een beperking is echter dat het onderzoek zich concentreerde op een specifieke gemeenschap en een specifiek initiatief. Hoewel dit verdieping mogelijk maakt, beperkt het de generaliseerbaarheid van de bevindingen. Daarnaast zijn de meeste respondenten

verbonden aan eenzelfde sociaal netwerk, wat mogelijk heeft geleid tot gedeelde perspectieven. Ook kunnen sociaal wenselijke antwoorden niet volledig worden uitgesloten, gezien de gevoeligheid van het onderwerp. Daarnaast is de ‘plaats van spreken’ in dit onderzoek voornamelijk vertegenwoordigd via ouders, leerkrachten en vrijwilligers en minder vanuit de kinderen zelf. Vanwege ethische en praktische overwegingen heb ik er voor gekozen om de kinderen niet rechtstreeks te interviewen. Hierdoor blijft de stem van de kinderen zelf, enigszins indirect.

5.3 Theoretische implicaties

Dit onderzoek bevestigt de theorie van De Genova (2002), waarin ongedocumenteerd-zijn wordt opgevat als sociaal-politieke constructie met concrete gevolgen voor de dagelijkse leefwereld. De empirische data toont aan hoe de juridische status van kinderen het welzijn en de ontwikkeling systematisch belemmert. Daarnaast onderstreept het onderzoek het belang van Willens (2007) notie van *agency*. Ondanks juridische uitsluiting, ontwikkelen ongedocumenteerde kinderen en hun ouders strategieën van veerkracht, betrokkenheid en zelforganisatie zichtbaar binnen gemeenschappen zoals *Giving Back Projects*.

Verder toont het onderzoek aan hoe Bourdieus (1986) theorie van ongelijke verdeelde vormen van sociaal, cultureel en economisch kapitaal toegepast kan worden op ongedocumenteerde kinderen. Het gebrek aan formele documentatie vertaalt zich in structurele tekorten op alle drie de vormen van kapitaal. Dit leidt tot sociale uitsluiting en beperkte onderwijskansen. Toch laat *Giving Back* zien dat informele gemeenschappen dit kapitaal ook gedeeltelijk kunnen opbouwen.

Hoewel dit onderzoek inzicht geeft in de impact van ongedocumenteerd-zijn op Latijns-Amerikaanse kinderen, ontbreekt een expliciete intersectionele benadering. Intersectionaliteit geeft de kruising van gender, etniciteit en klasse weer in de juridische context (Crenshaw, 1989). Dit onderzoek focust voornamelijk op juridische en sociaaleconomische factoren, maar laat onbesproken hoe deze factoren zich kruisen met dimensies zoals gender, etniciteit en klasse. Collins (2002), beschrijft in haar analyse van onderdrukking en machtsstructuren dat een intersectionele benadering kan helpen om te begrijpen hoe verschillende vormen van uitsluiting elkaar versterken.

5.4 Bijdrage aan wetenschappelijke kennis

Dit onderzoek levert een bijdrage aan de bestaande literatuur door de nadruk te leggen op de sociale omgeving van ongedocumenteerde kinderen, een perspectief dat tot nu toe onderbelicht bleef. In plaats van kinderen zelf te bevragen, brengt het onderzoek de

ervaringen van hun ouders, leerkrachten en vrijwilligers in kaart. Deze benadering biedt waardevolle inzichten in hoe maatschappelijke uitsluiting wordt beleefd en bestreden binnen gezinnen en informele netwerken. Daarnaast laat het onderzoek zien hoe normatieve kaders zoals het Kinderrechtenverdrag in de praktijk op gespannen voet staat met nationale beleidspraktijken, een spanning die verdere juridische en beleidsmatige aandacht verdient.

5.4 Suggesties voor vervolgonderzoek

Toekomstig onderzoek kan zich richten op de perspectieven van de kinderen zelf. Dit kwam in dit onderzoek niet aan bod. Ook zou longitudinaal onderzoek kunnen verkennen hoe de situatie van ongedocumenteerde kinderen zich ontwikkelt naarmate ze ouder worden.

Bijvoorbeeld hoe ongedocumenteerde kinderen het verlies van de bescherming van het kinderrechtenverdrag verliezen na hun achttiende. Daarnaast zou kwantitatieve data van structurele uitsluiting bij deze doelgroep dit onderzoek kunnen aanvullen, om bijvoorbeeld beleidsverandering te onderbouwen.

5.5 Implicaties voor beleid en praktijk

De resultaten wijzen op de noodzaak van een inclusiever en rechtvaardiger beleid ten aanzien van ongedocumenteerde kinderen uit Latijns-Amerika. Er is behoefte aan structurele erkenning van deze groep, niet alleen in juridische zin, maar ook in het onderwijs. Instellingen dienen zich meer bewust te zijn van de onzichtbare drempels waar deze kinderen tegenaan lopen, en actief te investeren in cultuur-sensitieve benaderingen. De overheid kan een actievere rol spelen door financiële ruimte te creëren voor informele initiatieven zoals *Giving Back Projects*, en door regelgeving aan te passen zodat kinderen ondanks hun status beschermt blijven.

5.6 Aanbevelingen

Inclusief onderwijs

Om gelijke kansen te bevorderen voor kinderen die opgroeien in kwetsbare of gemarginaliseerde posities, is het noodzakelijk dat het onderwijs inclusiever en cultuur sensitiever wordt ingericht. Dit betekent dat er actief moet worden ingezet op diversiteit binnen het docententeam, zodat leerlingen zich kunnen herkennen in hun rolmodellen. Ook het lesmateriaal moet aansluiten bij verschillende culturele achtergronden. Op deze manier voelen kinderen zich gezien en erkend binnen het onderwijs. Daarnaast is het belangrijk dat scholen voldoende ruimte creëren voor persoonlijke begeleiding. Kinderen die opgroeien in

onzekere of instabiele thuissituatie hebben extra ondersteuning nodig. Zo op het gebied van taak, maar ook op sociaal-emotioneel vlak.

Investeer in duurzame ondersteuning van informele initiatieven

Informele initiatieven zoals de weekendschool van *Giving Back*, vervullen een onmisbare rol in het leven van ongedocumenteerden kinderen uit Latijns-Amerika. Zij bieden naast praktische ondersteuning op het gebied van leren en taalontwikkeling, creëren zij ook een veilige sociale omgeving waarin kinderen zich gewaardeerd en ondersteund voelen. Ondanks hun maatschappelijke waarde hebben deze projecten vaak beperkte middelen, door het ontbreken van structurele financiering. Om hun continuïteit en impact te waarborgen. Duurzame financiering en erkenning vanuit beleid en praktijk kunnen ervoor zorgen dat deze waardevolle plekken blijven bestaan.

Herzie belemmerende wet- en regelgeving

Een belangrijke barrière voor de ontwikkeling van ongedocumenteerde kinderen is de wet- en regelgeving die hun toegang tot vervolgonderwijs ontnemt zodra zij achttien zijn geworden. Er is behoefte aan beleidsruimte waarin ontwikkeling en participatie niet langer afhankelijk is van juridische status. Dit vergroot namelijk hun kwetsbaarheid en verkleint het toekomstperspectief. Door bestaande regelgeving aan te passen, kan er ruimte ontstaan voor een meer humane en toekomstgericht beleid.

Deze aanbevelingen zijn geworteld in de ervaringen van de respondenten en sluiten aan bij het Kinderrechtenverdrag, dat stelt dat elk kind, ongeacht status, recht heeft op onderwijs, ontwikkeling en bescherming.

Nawoord

Met veel dank kijk ik terug op het proces van het schrijven van deze thesis. Allereerst wil ik de ouders, leerkrachten, vrijwilligers en andere betrokkenen bedanken die hun verhalen, tijd en vertrouwen met mij hebben gedeeld. Zonder hun openheid, betrokkenheid en bereidheid om hun ervaringen te delen, was dit onderzoek niet mogelijk geweest. Hun perspectieven vormen het hart van dit werk. Ik ben onder de indruk van de betrokkenheid van de organisatie. Het was inspirerend om hier aan deel te mogen nemen.

Daarnaast wil ik mijn begeleider Stefan Metaal bedanken voor het overnemen van de begeleiding in een later stadium en voor de deskundige ondersteuning. Ook wil ik mijn mentor bedanken voor het meedenken gedurende het traject en voor het bieden van morele steun op de momenten dat dat nodig was.

Tot slot wil ik mijn klasgenoten bedanken, voor het sparren, meelesen en motiveren in de laatste fase. De steun van mensen om mij heen heeft een belangrijke rol gespeeld in het afronden van dit onderzoek.

Dank aan iedereen die, op welke manier dan ook, heeft bijgedragen.

Referenties

- Bourdieu, P. (1986). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press.
- De Genova, N. P. (2002). Migrant “Illegality” and Deportability in Everyday Life. *Annual Review Of Anthropology*, 31, 419–447. <https://www.jstor.org/stable/4132887>
- Crenshaw, K. (1989). *Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics*. University of Chicago Legal Forum, 1989(1), 139–167.
- Collins, P. H. (2000). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment* (2nd ed.). New York: Routledge.
- Defence for Children (z.d.-a) *Veelgestelde vragen over het recht op onderwijs voor kinderen zonder verblijfsvergunning*. https://defenceforchildren.nl/media/6747/20230713_dc_fac_tsheet_faq-onderwijs_a4_web.pdf
- Defence for Children (z.d.-b) *Werk en vrijwilligerswerk*. Defence For Children. <https://www.defenceforchildren.nl/wat-doen-we/dossiers/ongedocumenteerde-kinderen/onderwijs-en-vrije-tijd/werk-en-vrijwilligerswerk/#:~:text=Ongedocumenteerden%20zijn%20uitgesloten%20van%20werk,niet%20mogelijk%20voor%20ongedocumenteerde%20jongeren>.
- Flick, U. (2004). *Triangulation in qualitative research*. In U. Flick, E. von Kardorff & I. Steinke (Eds.), *A companion to qualitative research* (pp. 178–183). Sage.
- Geen Kind aan de Kant. (z.d.). *Geen Kind aan de Kant*. <https://geenkindaandekant.nl>
- Gemeente Amsterdam. (z.d.). *Ongedocumenteerden*. Gemeente Amsterdam. <https://www.amsterdam.nl/zorg-en-ondersteuning/ondersteuning/vluchtelingen/ongedocumenteerden/>
- Haaij, S. (2024, 27 mei). ‘Hoi, ik ben Tom. 21, al vijftien jaar in Nederland en ongedocumenteerd’ - Amnesty International. Amnesty International. <https://www.amnesty.nl/wordt-vervolgd/dreamers-in-nederland>
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice* (3rd ed.). Routledge.

- Kalverboer, M., E., Zijlstra, A., Van Os, E. C. C., Post, W. J., & Knorth, E. J. (2016). Best Interest of The Child – model (BIC-Model). In *Clinical Child And Family Psychology Review* (Vols. 19–3, pp. 185–203). <https://doi.org/10.1007/s10567-016-0209-y>
- Koot, H., Ftitache, B., & Van Lier, P. (2022). Kinderen van migranten staan met 10-0 achter: Kansenongelijkheid in het onderwijs. *Kind & Adolescent Praktijk*
- Kromhout, M., Reijersen van Buuren, A., Kloppenburg, R., Van Doorn, L., Carla van Os, Hogeschool van Utrecht, Defence for Children, & Stichting LOS. (2014). *Kinderen buiten beeld: Een onderzoek naar de woon- en leefsituatie van ongedocumenteerde kinderen*. In Rijksuniversiteit Groningen. <https://www.stichtinglos.nl/sites/default/files/los/files/Kinderen%20Buiten%20Beeld.pdf>
- Minderhoud, P. (2022, 17 februari) *Het doorgeslagen koppelingsbeginsel*. Universiteit Utrecht. <https://www.uu.nl/nieuws/het-doorgeslagen-koppelingsbeginsel>
- Ombudsman Metropool Amsterdam. (2021, 15 februari). *Onzichtbaar gewijzigd*. Geraadpleegd op 3 februari 2025, van https://openresearch.amsterdam/image/2021/4/1/rapport_onzichtbaar.pdf
- Refworld - UNHCR's Global Law and Policy Database. (2024, 12 februari). *General comment No. 6 (2005): Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin*. Refworld. <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2005/en/38046>
- Reijman (2023) *Philippa (19) is een van de vele kinderen van ongedocumenteerde ouders: “Ik zit vast in het land waar ik geboren ben”*. EenVandaag. <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/philippa-19-is-een-van-de-vele-kinderen-van-ongedocumenteerde-ouders-ik-zit-vast-in-het-land-waar-ik-geboren-ben/>
- Ribeiro, D. (2017). *O que é lugar de fala?* Belo Horizonte: Letramento.
- Rondom de Klas. (2021). *Empowerment through Education/Giving Back Projects/Activiteiten*|Rondom de Klas. <https://www.rondomdeklas.nl/activiteiten/giving-back-projects/empowerment-through-education>
- Schoonen, G. G. A. (2024). *De Sturende Kracht van de Media: Framing van Migratie in de Nederlandse Pers* [Masterscriptie, Radboud

- University]. <https://theses.ubn.ru.nl/server/api/core/bitstreams/855ada1d-7b8d-4b8c-9043-cc3d8e600e97/content>
- Soudagar, R. (2024a). <https://www.parool.nl/amsterdam/de-weekendschool-voor-ongedocumenteerde-kinderen-vreest-voor-zijn-voortbestaan-ik-zie-hen-als-amsterdammers~b04564f4/>
- Soudagar, R. (2024b). *'Mijn leerlingen zijn ongedocumenteerd, maar dat is niet hun identiteit' – OneWorld*. OneWorld.
<https://www.oneworld.nl/mensenrechten/ongedocumenteerde-leerlingen-onderwijs-giving-back-projects/>
- Timmermans, A. C., Kuyper, H., & van der Werf, M. P. C. (2018). *Track recommendation bias: Gender, migration background and SES bias in teacher track recommendations*. Rijksuniversiteit Groningen. <https://research.rug.nl/en/publications/track-recommendation-bias-gender-migration-background-and-ses-bia>
- Tracy, S. J. (2020). *Qualitative research methods: Collecting evidence, crafting analysis, communicating impact* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
- Ubels, T., Kinsbergen, S., Koch, D., & Tolsma, J. (2023). The Well-Being of Undocumented Migrants in The Netherlands: Learning about Post-Migration Experiences. *Journal Of Immigrant & Refugee Studies*, 1–14. <https://doi.org/10.1080/15562948.2023.2235674>
- Unicef. (z.d.-b). UNICEF. <https://www.unicef.nl/wie-we-zijn/kinderrechten>
- United Nations Committee on the Rights of the Child. (2005). *General comment No. 6 (2005): Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin* (CRC/GC/2005/6). <https://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html>
- Van Schoonhoven, R. (2019). Ongedocumenteerd en toch naar school? *School en Wet*, 11–14. https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/127557657/Ongedocumenteerd_en_toch_naar_school_School_en_Wet_september_20191.pdf
- Wikipedia-bijdragers. (2024, 21 augustus). *Precariaat*. Wikipedia.
<https://nl.wikipedia.org/wiki/Precariaat#:~:text=Het%20verwijst%20naar%20de%20onzekerheid,uitmond%20in%20populisme%20en%20extremisme.>
- Wodc. (2020, 1 december). *Schattingen onrechtmatig in Nederland verblijvende vreemdelingen 2017- 2018*. <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3010>

Bijlage 1. stakeholderbijlage

Tijdens het gehele onderzoeksproces heb ik actief contact onderhouden met de initiatiefnemer van *Giving Back Projects*. Vanaf het begin ben ik transparant geweest over mijn werkwijzen en de keuzes die ik heb gemaakt. Samen hebben we het doel en de focus van mijn onderzoek besproken. Daarnaast hebben wij mijn onderzoeksopzet besproken, inclusief de methoden en de manier hoe het onderzoek zou aansluiten op de praktijk binnen *Giving back*. Dit overleg vond plaats in een open en betrokken sfeer, waarbij de initiatiefnemer actief meedacht over de mogelijkheden en randvoorwaarden binnen de organisatie.

Gedurende de periode van dataverzameling heb ik de initiatiefnemer regelmatig op de hoogte gehouden van de voortgang en mijn (opvallende) bevindingen. Na afronding van de interviews en observaties heb ik de eerste bevinding mondeling teruggekoppeld in een persoonlijk gesprek. Bij dit gesprek was de coördinator aanwezig, die eveneens ook als leerkracht betrokken is bij de weekendschool.

Vanwege tijdsdruk in de afrondende fase van mijn scriptie is het op dit moment nog niet gelukt om een volledige, inhoudelijke terugkoppeling te verzorgen. De afspraak staat gepland begin juli om mijn bevindingen en aanbevelingen te delen met een bredere groep betrokken binnen *Giving Back*. Dit zal ik delen in de vorm van een presentatie met daarin ruimte voor vragen en open gesprek. Op deze manier kunnen inzichten uit het onderzoek bijdragen aan verdere reflectie en ontwikkeling binnen, maar mogelijk ook buiten de organisatie.